

Research Paper

A Critical Analysis of Crisis Management in Iran Based on the Causal Layered Analysis Methodology

Hassan Kaviani 1*

1. Associate Professor, Faculty of Command and control, Khatam Al-Anbiya Air Defense University (PBUH), Tehran, Iran.

email: hassan.kavyani@srbiau.ac.ir (*Corresponding Author)

DOI: 10.22034/jipas.2026.543946.1848

Received: 29/09/2025

Accepted: 05/01/2026

Abstract

Purpose: Despite the long history and relatively appropriate institutional arrangements in the field of crisis management, this process has had many fluctuations in Iran. In such circumstances, and given the country's climatic and geographical conditions and numerous hazards, it is essential that, after identifying the damages and shortcomings of the country's crisis management system, appropriate operational solutions that are appropriate to the country's ecosystem are determined and implemented. Therefore, considering the importance of the issue, in this research, we have attempted to diagnose the pathology of the country's crisis management system using the layered analysis of causes method as the main objective of the research. A method that, by simultaneously analyzing different levels of the phenomenon under study, will deepen understanding and lead to the development of more effective, deeper, and more comprehensive policies.

Methodology : The present study is applied in terms of its purpose and mixed in terms of its data collection method. In this research, the layered analysis of causes method was used to identify and organize the damages in the country's crisis management field. In the first stage, the damages of the social factors layer were identified using the Delphi method and the Kendall agreement coefficient test. The experts in this stage consisted of ten people who were identified purposefully using the snowball method. In the next stage, using a similar method, six university professors were selected for semi-structured interviews regarding the third and fourth layers. The interviews of these individuals were analyzed and validated using the content analysis method and the interpretive validity method.

Findings: Based on the research findings, Iran is among the countries with high vulnerability in terms of risk exposure and vulnerability to natural crises. In this study, 15 damages were ultimately identified as damages and shortcomings of the social causes layer. In the third layer, six dominant discourses and harms at the worldview level were identified. These harms include authoritarianism, individualism, present-day thinking, fatalism, tribalism, and belief in immortality. In the myths layer, 22 instances related to the specified discourses were identified.

Conclusion: The damage to the various levels of the country's crisis management system can be described in the form of an iceberg. In the external and visible part, visible damage such as deaths, injuries, financial and infrastructure damage and losses, and disruption to people's lives due to crises and natural disasters are tangible to everyone. However, the harms at other levels are

intangible and require further consideration. The interrelationships of different levels of harm have created and reinforced a type of way of thinking and believing. A structure that limits desirable actions and exposes people's lives to many dangers. Based on these findings, suggestions are presented in the final section of the article to improve and enhance the state of the country's crisis management system.

Keywords: Causal Layered Analysis, Crisis Management, Critical Analysis, Iran.

Citation: Kaviani, H. (2026). A Critical Analysis of Crisis Management in Iran Based on the Causal Layered Analysis Methodology. *Journal of Iranian Public Administration Studies*, 9(1). 55-80

آسیب‌شناسی مدیریت بحران در ایران مبتنی بر روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها

حسن کاویانی^۱

۱. استادیار، دانشکده فرماندهی و کنترل، دانشگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص)، تهران، ایران (*نویسنده مسئول).

email: hassan.kavyani@srbiau.ac.ir

DOI: 10.22034/jipas.2026.543946.1848

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۱۵

هدف: علی‌رغم سابقه دیرینه و ترتیبات نهادی نسبتاً مناسب در حوزه مدیریت بحران، این فرایند در ایران دارای نوسانات زیادی بوده است. در چنین شرایطی و با عنایت به شرایط اقلیمی و جغرافیایی و مخاطرات فراوان کشور ضروری است که پس از تشخیص آسیب‌ها و نارسائی‌های نظام مدیریت بحران کشور، راهکارهای عملیاتی مناسب و متناسب با زیست‌بوم کشور تعیین و اجرایی شود. لذا با توجه به اهمیت موضوع، در این پژوهش به آسیب‌شناسی نظام مدیریت بحران کشور با استفاده از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها به‌عنوان هدف اصلی پژوهش مبادرت کرده‌ایم. روشی که با تحلیل هم‌زمان سطوح مختلف پدیده موردبررسی ضمن تعمیق ادراک، در توسعه خط‌مشی‌های مؤثرتر، عمیق‌تر و جامع‌تر، راهگشا خواهد بود.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف کاربردی و از منظر شیوه گردآوری داده‌ها، آمیخته است. در این پژوهش از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها به‌منظور شناسایی و سازمان‌دهی آسیب‌های حوزه مدیریت بحران کشور استفاده شد. در نخستین مرحله با استفاده از روش دلفی و آزمون ضریب توافق کندال، آسیب‌های لایه عوامل اجتماعی شناسایی شد. خبرگان این مرحله مشتمل بر ده نفر بودند که به‌صورت هدفمند و با روش گلوله‌برفی شناسایی شده بودند. در مرحله بعد نیز با استفاده از روشی مشابه، تعداد شش نفر از اساتید دانشگاه جهت مصاحبه نیمه‌ساختاریافته درخصوص لایه‌های سوم و چهارم تعیین شدند. مصاحبه این افراد با استفاده از روش تحلیل مضمون و روش روایی تفسیری، تحلیل و اعتبارسنجی شد.

یافته‌های پژوهش: براساس نتایج پژوهش، کشور ایران از منظر ریسک در معرض خطر بودن و نیز آسیب‌پذیری در مقابله با بحران‌های طبیعی در زمره کشورهای با آسیب‌پذیری بالا قرار دارد. در این پژوهش نهایتاً تعداد ۱۵ آسیب به‌عنوان آسیب‌ها و کاستی‌های لایه علل اجتماعی شناسایی شدند. در لایه سوم، شش گفتمان و آسیب غالب سطح جهان‌بینی احصا شدند. این آسیب‌ها شامل اقتدارگرایی، فردگرایی، حال‌اندیشی، تقدیرگرایی، قبیله‌گرایی و اعتقاد به جاودانگی است. در لایه اسطوره‌ها و افسانه‌ها نیز ۲۲ مصداق مرتبط با گفتمان‌های مشخص شده شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری: آسیب‌های سطوح مختلف نظام مدیریت بحران کشور را می‌توان در قالب کوه یخی تشریح کرد. در

واژگان کلیدی:

مدیریت بحران، آسیب‌شناسی، تحلیل لایه‌ای علت‌ها، ایران.

بخش بیرونی و عیان بر همگان، آسیب‌های مشهودی همچون کشته‌شدگان، مجروحان، آسیب‌ها و خسارات مالی و زیربنایی و اختلال در زندگی مردم به علت بحران و سوانح طبیعی ملموس هستند. با این وجود، آسیب‌های سایر سطوح، غیرملموس و نیازمند تعمق بیشتر است. روابط متقابل آسیب‌های سطوح مختلف، گونه‌ای از شیوه تفکر و باور را خلق و تقویت کرده است. ساختاری که کنش‌های مطلوب را محدود و زندگی مردم را با مخاطرات فراوانی روبه‌رو کرده است. براساس این یافته‌ها در بخش انتهایی مقاله پیشنهادهایی در جهت بهبود و ارتقای وضعیت نظام مدیریت بحران کشور ارائه شده است.

استناد: کاویانی، حسن. (۱۴۰۵). آسیب‌شناسی مدیریت بحران در ایران مبتنی بر روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها. *مطالعات مدیریت دولتی ایران*، ۹(۱)، ۵۵-۸۰.

مقدمه

در طول تاریخ، دولت‌ها به‌جهت صلاحیت و توانمندی خود در اداره بحران‌ها و مدیریت شرایط اضطراری، جلوگیری یا کنترل حوادث فاجعه‌بار و نیز نجات جان، مال و تأمین امنیت شهروندان خود آزموده شده‌اند. آزمونی پرخطر که عدم موفقیت در آن می‌تواند به از دست رفتن مشروعیت نظام‌های سیاسی منتهی شود. به‌این‌جهت، مدیریت بحران^۱ به‌عنوان یکی از کهن‌ترین و اصلی‌ترین مسئولیت دولت‌ها در اعصار مختلف مورد توجه قرار گرفته است (Farazmand, 2014).

کشور ایران در مدیریت بحران و بلایا پیشینه زیادی دارد. پیشینه‌ای که شواهد آن را می‌توان در عصر هخامنشی و پیش‌بینی نظام‌های مدیریت اضطراری منعطف و کارآمد در سراسر قلمرو امپراتوری مذکور یافت (Farazmand, 2007). اتخاذ تدابیری در راستای مدیریت بحران و بلایا در سایر اعصار و دوره‌های تاریخی نیز کم‌وبیش مشهود است. بااین‌حال، با وقوع انقلاب مشروطه این اقدامات جهت‌گیری منسجم و سازمان‌یافته‌تری یافت. از زمان تشکیل مجلس شورای ملی تاکنون ترتیبات نهادی فراوانی در حوزه مدیریت بحران در قالب تصویب قانون بلدیه (مصوب ۱۲۸۶)، تأسیس جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران (۱۳۰۱)، تشکیل سازمان دفاع غیرنظامی (۱۳۳۷)، ابلاغ سیاست‌های کلی پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه (۱۳۸۴)، تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور (۱۳۸۷)، ابلاغ سیاست‌های نظام در امور پدافند غیرعامل (۱۳۸۹)، قانون مدیریت بحران کشور (۱۳۹۸)، قانون تشکیل سازمان پدافند غیرعامل کشور (۱۴۰۲) پیش‌بینی شده است. بااین‌وجود، به استناد شواهدی چون تعداد کشته‌شدگان، مجروحان، خسارات مالی و زیرساختی، اخلال در زندگی روزمره شهروندان و ... به نظر می‌رسد وضعیت مدیریت بحران در کشور مطلوب نیست (کاویانی و همکاران، ۱۴۰۳؛ ترکیان و همکاران، ۱۴۰۰). به‌عبارت دقیق‌تر، علی‌رغم اقدامات انجام‌شده، اهداف غایی مدیریت بحران یعنی پیش‌بینی، پیشگیری و کاهش خطر، آمادگی و پاسخ کارآمد و بازتوانی و بازسازی پس از وقوع حوادث و سوانح، به‌گونه‌ای مطلوب محقق نشده است (ماده ۳ قانون مدیریت بحران کشور، ۱۳۹۸). ادعایی که اطلاعات و آمار حاصل از بررسی شاخص جهانی مخاطره‌پذیری^۲ بلایای طبیعی نیز به‌نحوی آن را تأیید می‌کنند. برابر اطلاعات اعلامی توسط دانشگاه رور بوخوم^۳، ایران در سال ۲۰۲۳ با نمره ۱۹.۷۲ و رتبه ۲۵ از بین ۱۹۳ کشور در زمره کشورهای با آسیب‌پذیری بالا قرار گرفته است. این شاخص از حاصل ضرب دو مؤلفه ریسک در معرض خطر بودن و میزان آسیب‌پذیری کشورها به دست می‌آید. نکته حائز اهمیت در این خصوص آن است که عامل اصلی قرار گرفتن ایران در بین کشورهای با مخاطره‌پذیری زیاد، آمادگی پایین و کم بودن ظرفیت مقابله‌ای مناسب برای مواجهه با بلایای طبیعی تشخیص داده شده است. در چنین شرایطی و با عنایت به شرایط اقلیمی و جغرافیایی و مخاطرات فراوان کشور ضروری است که پس از تشخیص آسیب‌ها و نارسائی‌های نظام مدیریت بحران کشور، راهکارهای عملیاتی مناسب با زیست‌بوم کشور تعیین و اجرایی شود. پژوهش‌ها و مطالعات پیشین و اسناد دستگاه‌های اجرایی مؤید آن است که بررسی آسیب‌شناسانه جامع و عمیق نظام مدیریت بحران کشور در بخش دانشگاهی و اجرایی چندان مورد توجه قرار نگرفته است. لذا با توجه به اهمیت موضوع، در این پژوهش به آسیب‌شناسی نظام مدیریت بحران کشور با استفاده از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها^۴ به‌عنوان هدف اصلی پژوهش مبادرت کرده‌ایم. روشی که با تحلیل هم‌زمان سطوح مختلف پدیده مورد بررسی، ضمن تعمیق ادراک، در توسعه خط‌مشی‌های مؤثرتر، عمیق‌تر و جامع‌تر راهگشا خواهد بود. بنابراین با توجه به تفکیک حوزه‌های کاری سازمان‌های متولی، گونه‌های مختلف مدیریت بحران در کشور در این مطالعه صرفاً بر آسیب‌شناسی حوزه عمل سازمان مدیریت بحران کشور تمرکز شده است. پژوهشی که نتایج آن ضمن کاهش خلأ پژوهشی موجود با ترسیم سیمای جامع و عمیق از چالش‌های نظام مدیریت بحران کشور می‌تواند در ارائه راهکارهای مناسب و یا باز اصلاح و بازطراحی راهبردهای موجود تأثیرگذار باشد. بدیهی است که عدم شناخت علل و

1. Crisis Management

2. World Risk Index

3. Ruhr- University Bochum

4. Causal layered analysis

عوامل اصلی ناکارآمدی حاکم بر نظام مدیریت بحران کشور روند فزاینده تضییع منابع و کاهش توانایی و آمادگی کشور در مواجهه با بحران‌ها و بلایا را تسریع می‌کند چالشی بنیادین که نشان‌گر ضرورت و لزوم توجه ویژه به موضوع پژوهش حاضر است.

ادبیات نظری و پیشینه پژوهش

واژه بحران «Crisis» واژه‌ای یونانی است که به وضعیتی غیرعادی اشاره دارد که تعادل و بقای سیستم‌های اجتماعی را تهدید می‌کند (Yahya et al., 2021). به عبارت دقیق‌تر و براساس قانون مدیریت بحران کشور (مصوب ۱۳۹۸) بحران، ازهم‌گسیختگی جدی عملکرد یک جامعه است که ناشی از وقوع مخاطره بوده و منجر به خسارات و اثرات منفی گسترده انسانی، اقتصادی یا زیست‌محیطی می‌شود؛ به گونه‌ای که مواجهه با آن فراتر از توانایی جامعه متأثر و دستگاه‌های مسئول است. نکته قابل‌توجه در این خصوص آن است که اگرچه بحران‌ها از نظر نوع، مدت‌زمان و ترتیبات حکمرانی متفاوت هستند باین‌حال با رعایت برخی اصول بنیادین می‌توان آن‌ها را به‌گونه‌ای اثربخش مدیریت کرد. بر این اساس، دولت‌ها بخشی از تولدایی و ظرفیت‌های خود را در قالب مفهوم مدیریت بحران صرف پیش‌بینی، کنترل، مواجهه، بازتوانی و بازسازی پس از شرایط بحرانی می‌کنند. نقش و وظیفه دولت‌ها در مدیریت اثربخش بحران، سوانح و بلایا باعث شده است که اندیشمندان و سازمان‌ها و نهادهای مختلف از دریچه حوزه کاری خود به این مقوله فرابخشی نگرسته و الگوها و سازوکارهایی را در جهت کارآمدتر کردن آن پیشنهاد دهند؛ که در ادامه به بررسی دو گونه متفاوت این رویکردها می‌پردازیم.

الف) چارچوب سندای^۱

در سومین کنفرانس جهانی کاهش ریسک بلایای طبیعی سازمان ملل در سال ۲۰۱۵ چارچوب سندای با هدف مدیریت مخاطرات چندگانه و کاهش خطرپذیری بلایا در بازه زمانی ۲۰۳۰-۲۰۱۵ تصویب شد. در این سند چهار اقدام اساسی (۱) شناخت خطر ریسک بلایا و سوانح، (۲) تقویت حکمرانی ریسک بلایا و سوانح به‌منظور مدیریت آن‌ها، (۳) سرمایه‌گذاری در کاهش خطر بلایا و سوانح به‌منظور تحقق تاب‌آوری، و (۴) افزایش آمادگی در برابر بلایا و سوانح به‌منظور واکنش مؤثرتر و بهتر در بازیابی، توان‌بخشی و نوسازی پیشنهاد شده است. این اقدامات خود مشتمل بر سازوکارهای اجرایی بوده که در جدول شماره ۱ اصلی‌ترین سازوکارهای هر اقدام اشاره شده است (United Nations, 2015). لازم به توضیح است که چارچوب مذکور و پیشنهادهای اجرایی آن توسط کشورهای مختلف در تدوین، اصلاح و یا بازطراحی اسناد مرجع مدیریت بحران، سوانح و بلایای طبیعی کشورهای مختلف از جمله ایران مورد استفاده و استناد قرار گرفته است.

جدول ۱. مهم‌ترین سازوکارهای اجرایی چارچوب سندای به‌منظور مدیریت بحران و سوانح طبیعی (United Nations, 2015)

اقدام	سازوکارهای اجرایی
شناخت خطر ریسک بلایا و سوانح	جمع‌آوری، تحلیل و مدیریت داده‌ها و اطلاعات و سپس انتشار آن‌ها ارزیابی دوره‌ای ریسک حوادث، آسیب‌پذیری و... توسعه، به‌روزرسانی دوره‌ای و انتشار اطلاعات ریسک حوادث ارزیابی نظام‌مند، ثبت و به اشتراک‌گذاری خسارات ناشی از بلایا و سوانح و تأثیرات آن تقویت ظرفیت علمی و فنی به‌منظور سرمایه‌گذاری، تثبیت و توسعه روش‌ها و مدل‌های ارزیابی ریسک سوانح و آسیب‌پذیری‌ها
تقویت حکمرانی ریسک بلایا و سوانح به‌منظور مدیریت آن‌ها	ایجاد انسجام و یکپارچگی، تعیین نقش و مسئولیت‌های بخش‌های مختلف تمهیداندیشی اجرای راهبردها و برنامه‌های ملی و محلی ارزیابی ظرفیت فنی، مالی و ... مدیریت ریسک حوادث در سطوح ملی و محلی

1. Sendai Framework

اقدام	سازوکارهای اجرایی
سرمایه‌گذاری در کاهش خطر سوانح به‌منظور تحقق تاب‌آوری	ایجاد سازوکارهای انگیزاننده لازم در قوانین و مقررات اختصاص منابع مالی و پشتیبانی لازم در تمامی سطوح اجرایی برای توسعه و پیاده‌سازی قوانین، مقررات و طرح‌های کاهش مخاطرات ارتقای سازوکارهای بیمه‌ای و انتقال و تسهیم ریسک سوانح بین سرمایه‌گذاران دولتی و خصوصی تقویت سرمایه‌گذاری‌های بخش دولتی و خصوصی در امر مقاوم‌سازی حمایت از نهادهای فرهنگی، میراث فرهنگی، مذهبی و تاریخی در برابر سوانح ارتقای تاب‌آوری محیط‌های کاری از طریق اقدامات ساختاری و غیر ساختاری
افزایش آمادگی در برابر سوانح به‌منظور واکنش مؤثرتر و بهتر در بازیابی، توان‌بخشی و نوسازی	تهیه، بازنگری و یا به‌روز رسانی دوره‌ای سیاست‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های آمادگی با مشارکت نهادهای ذی‌ربط با در نظر قرار دادن سناریوهای تغییر اقلیم و تأثیر آن بر بلایا و سوانح سرمایه‌گذاری، توسعه و تقویت سیستم‌های پیش‌بینی چندمخاطره‌ای مردم‌پایه ارتقای تاب‌آوری زیرساخت‌های حیاتی از جمله آب، برق، سوخت، ارتباطات ایجاد مرکز اجتماعی برای ارتقای آگاهی عمومی و ذخیره مواد لازم برای امداد و نجات آموزش نیروهای داوطلب برای پاسخگویی سریع به سوانح تقویت ظرفیت فنی و پشتیبانی به‌منظور اطمینان از واکنش بهینه در شرایط اضطراری تضمین تداوم عملیات اجتماعی و اقتصادی و ارائه خدمات اساسی در مرحله پس از سانحه

ب) بحران داری: پیوند حکمرانی بحران، مدیریت بحران و فعالیت‌های عملیاتی بحران

به اعتقاد برخی پژوهشگران، کاهش اثرات بحران‌ها در سطح ملی مستلزم ایجاد پیوند پویا و ساختارمند بین حکمرانی بحران، اداره بحران و فعالیت‌های عملیاتی در زمان بحران و به عبارتی بحران‌داری است (Farazmand & Danaeefard, 2021). در این نگرش اعتقاد بر آن است که برای کاهش اثرات منفی بحران‌ها ابتدا نیاز به شکل‌گیری دستگاه حکمرانی بحران است. دستگاهی که کارویژه‌های اصلی آن تدوین چشم‌انداز و اهداف غایی مواجهه با بحران، شکل‌دهی به خط‌مشی‌ها و قواعد حاکم بر فضای مواجهه با بحران و انسجام‌بخشی به همکاری‌های بین بخشی برای راهبری بحران است. در مرحله دوم، دستگاه‌های اجرایی راهبردهای بخشی و تخصصی خود در جهت اجرای خط‌مشی‌های حکمرانی را تعیین می‌کنند که در مرحله سوم براساس این راهبردها فعالیت‌های عملیاتی در زمان بحران اجرا می‌شود (دانائی‌فرد، ۱۴۰۰).

علی‌رغم وجود مدل‌ها و چارچوب‌های متعدد، در میدان عمل، راهبردها و رویکردهای کشورها در حوزه مدیریت بحران و نیز بلایای طبیعی را می‌توان در قالب دو الگوی تقدیرگرا و خوداتکا دسته‌بندی کرد. در الگوی تقدیرگرا نقش دولت، التیام‌بخش و یا حفاظت‌کننده است. دولتی که نقش التیام‌بخش دارد دولتی است که پس از وقوع حادثه وارد صحنه می‌شود و فعالیت‌هایش موقتی و موردی است. در نقطه مقابل و در الگوی خوداتکا دولت‌ها نقش محافظ داشته و قبل از وقوع حادثه به چاره‌جویی می‌پردازند و تلاش‌های آن‌ها پیشگیرانه است. اقدامات احتیاطی انجام می‌دهند و برنامه و خط‌مشی‌هایی برای مدیریت بحران تدوین می‌کنند (فقیهی، ۱۳۸۳). در حقیقت می‌توان اذعان کرد که ارائه الگوها و چارچوب‌های متعدد از جانب نهادهای بین‌المللی و اندیشمندان در راستای نهادینه‌سازی الگوی خوداتکا و نقش محافظ برای دولت‌ها در قبال سوانح و بلایا است.

پیشینه تجربی

در این بخش برخی از مرتبط‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده درخصوص وضعیت کنونی، آسیب‌ها و یا عوامل موفقیت و شکست مدیریت بحران و بلایای طبیعی (به‌ترتیب داخلی و خارجی و براساس سال انتشار) ارائه شده است.

- کاویانی و همکاران (۱۴۰۳) در گزارشی به سفارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به بررسی وضعیت مدیریت بحران‌های طبیعی و انسان‌ساز در کشور و میزان اجرایی شدن قانون مدیریت بحران کشور (۱۳۹۸) پرداخته‌اند. براساس یافته‌های گزارش، علی‌رغم گذشت بیش از پنج سال از تصویب قانون مذکور، بخش بزرگی از قانون مدیریت بحران کشور (۱۳۹۸) اجرایی نگردیده است. نقیصه‌ای که در مورد قوانین پیشین این حوزه نیز صادق بوده است. دلایل عدم تحقق اهداف قانون‌گذار را می‌توان در پنج آسیب اصلی (۱) ضعف در طرح‌ریزی/خطمشی‌گذاری، (۲) اجرا، (۳) نظارت و ارزیابی، (۴) سیاست‌زدگی منفی، و (۵) بی‌توجهی (کم‌اهمیت جلوه دادن) به نظام مدیریت بحران دسته‌بندی کرد.
- عباس‌آبادی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی به بررسی و شناسایی چالش‌های اجرایی سیاست‌های مدیریت بحران کشور پرداخته‌اند. در این پژوهش کیفی ۳۶ چالش فرعی در مدیریت بحران کشور شناسایی شدند که به ۵ دسته چالش اصلی (شکاف در سیاست‌گذاری، ضعف در جاری‌سازی سیاست‌ها، محدودیت منابع مالی، نقص در هماهنگی و مدیریت اطلاعات، نگرش ناکارآمد در سطح تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر) تقسیم‌بندی شدند. نبود سیستم منسجم، جامع و آینده‌نگرانه سیاست‌ها، عدم وجود نقشه راه جامع و برنامه‌ریزی جهت پیشبرد سیاست‌ها، شفاف نبودن اختیارات و مسئولیت سازمان‌ها، عدم تخصیص اولویت بودجه‌ای برای برنامه‌های بحران، ضعف در ایفای نقش هماهنگی سازمان مدیریت بحران و ضعف در نظام پایش و ارزشیابی سازمان‌ها از مهم‌ترین چالش‌های فرعی بودند.
- شعبان‌زاده (۱۴۰۱) در گزارشی به ارزیابی اجتماعی سیاست ادغام نهادهای امدادی و تشکیل وزارت مدیریت بحران پرداخته است. نتایج نشان داد که گذشته از ناکارآمدی تغییرات ساختاری برای حل مشکلات مدیریت بحران در کشور، طرح‌های پیشنهادی علی‌رغم این‌که به‌درستی به‌دنبال حل مشکل نبود مدیریت یکپارچه و واحد در حوزه مدیریت بحران در کشور بوده‌اند، اما به‌دلیل عدم رعایت اصول پنج‌گانه مصرح در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی کشور در حوزه استانداردهای ارائه خدمات امداد و نجات، چنین پیشنهادهایی عملاً در اجرا با نواقص متعددی روبه‌رو خواهد بود.
- محمدی‌آئین و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای توصیفی و تحلیلی به بررسی عملکرد کدخداها در مدیریت بحران‌های طبیعی روستاهای اصفهان در عصر پهلوی پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد که کدخداها در سراسر دوره پهلوی عملکرد فعال، مؤثر و مثبتی در مدیریت بحران‌های طبیعی نداشته‌اند. ضمن این‌که عواملی چون نداشتن تخصص و آگاهی علمی، تسلیم‌پذیری در برابر بحران‌های طبیعی، نداشتن قدرت تصمیم‌گیری و ابتکار عمل به‌دلیل نظام اداری متمرکز بر عملکرد کدخداها تأثیر داشته است.
- ترکیان و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی، ۴۹ عامل مؤثر بر اجرای خطمشی‌های مدیریت بحران را شناسایی کرده‌اند، که در قالب ۱۲ مؤلفه بر اجرای موفق خطمشی‌های بحران مؤثر هستند. مؤلفه‌ها در پنج سطح قرار می‌گیرند. عوامل توانمندی منابع انسانی و مهارت مجریان، منابع مالی و تجهیزاتی و عوامل مدیریتی و سازمانی در سطح زیربنایی مدل، و مدیریت یکپارچه و وحدت رویه در فرایندهای اجرای خطمشی‌ها در رأس مدل قرار گرفتند.
- صالحی‌نوذر و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با استفاده از روش فراترکیب، الگوی مدیریت بحران اجتماع‌محور را طراحی کردند. چارچوب مفهومی پژوهش با ۳ بعد، ۱۱ مؤلفه و ۵۴ شاخص طراحی شد. نتایج پژوهش نشان داد که شاخص اهمیت نقش مردم، مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، آموزش عمومی، همدلی، همکاری و صمیمیت، رسانه جمعی در آموزش، انعکاس نیازهای واقعی مردم از سوی رسانه‌های جمعی حین بحران، به‌کارگیری مردم بومی در بازسازی، نقش پیگیری

رسانه‌های جمعی بعد از بحران، ارتقای آگاهی‌های مردمی، ترغیب مردم به مشارکت، صداقت و شفافیت رسانه‌ها، تعهد و شبکه اجتماعی به ترتیب دارای بیشترین ضریب اهمیت هستند.

- مدیری (۱۳۹۹) در پژوهشی، چالش‌های اثرگذار در مدیریت بلایا را با مدل ساختاری تفسیری شناسایی کرده است. نتایج این پژوهش نشان داد که چالش‌های مدیریت بلایا به‌طور کلی به هفت دسته اصلی عوامل فناوری، عوامل اجتماعی، عوامل محیطی، عوامل سیاسی، عوامل قانونی، عوامل اقتصادی، عوامل عملیاتی/ مدیریتی و عوامل نهادی مربوط می‌شوند. نتایج مدل نشان داد که چالش‌های «توجه نکردن به عوامل اجتماعی هنگام ایجاد قوانین» از عوامل قانونی و «درک ضعیف عوامل مرتبط با محیط» از عوامل محیطی بیشترین قدرت هدایت را دارند و بسیار تأثیرگذار هستند.
- هاشمی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی چالش‌های حاکمیت شبکه مدیریت بحران را مورد واکاوی قرار داده‌اند. روش‌شناسی پژوهش، مطالعه موردی بوده و روش اصلی گردآوری داده‌ها مصاحبه‌های عمیق انفرادی و پرسشنامه است. نمایندگان (معاونان، مدیران و کارشناسان) ۲۶ سازمان دولتی و غیردولتی مشغول در حوزه مدیریت بحران شهر تهران در این پژوهش مشارکت داشتند. به‌منظور اولویت‌بندی و ساختاردهی چالش‌ها نیز از روش دلفی فازی و مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM) استفاده شده است. براساس مهم‌ترین یافته‌های پژوهش، عدم ثبت درس‌آموخته‌ها، فرایند نامناسب جذب نیرو در سازمان‌های متولی، ناکارآمدی روش‌های تدوین راهبردها، عدم وجود مدیریت یکپارچه و وحدت فرماندهی، بی‌ثباتی پست‌های مدیریتی، ضعف در نظارت، عدم اجرای قوانین و مقررات و جایگاه ضعیف ادارات مدیریت بحران در استان از جمله چالش‌های اصلی حاکمیت شبکه بحران است.
- امامی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای اقدام به پیشینه‌پژوهی مدیریت حوادث غیرمترقبه کرده است. بررسی پیشینه سیاستی مدیریت بحران و حوادث غیرمترقبه در ایران نشانگر آن است که بخش قابل توجهی از وضع موجود در مدیریت بحران نتیجه قوانین و مقرراتی است که مشخصه‌های آن را بی‌ثباتی ساختاری (تعریف مکرر ساختارهای مدیریتی با مأموریت‌های مشابه)، ضعف دانش سیاستی (عدم تعیین ابزار سیاستی در قوانین و مقررات)، پایین بودن انسجام درونی مصوبات (تشدید همپوشانی و ناهماهنگی و ایجاد حفره‌های اخلاق‌گر) و تنظیم‌گری‌های موازی (تعریف مأموریت مشترک برای تشکیلات مختلف) تشکیل می‌دهد.
- جاستین (۲۰۲۱) در رساله دکتری خود میزان اثربخشی سیستم مدیریت شرایط اضطراری در کشور نیجریه را بررسی کرده است. در این پژوهش آمیخته نتایج نشان‌دهنده آن بود که واکنش به بلایا در نیجریه عمدتاً به‌دلیل کمبود منابع کافی، نبود شبکه و منابع ارتباطی مناسب بین دولت‌های ملی، ایالتی و محلی، نبود پاسخگویی، عدم آموزش کافی شکست‌های نهادی سازمان‌های مسئول و مسائل سیاسی با شکست مواجه می‌شود.
- یحیی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با بهره‌گیری از مرور سامانمند ادبیات، عوامل اثرگذار بر مدیریت بحران را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش کیفی، ۲۲۳ مطالعه، بررسی و در هشت عامل دسته‌بندی شده است. ارتباط و رسانه‌های اجتماعی مهم‌ترین عوامل و بعد از آن رهبری، دانش، حکمرانی، فناوری‌های اطلاعات، طرح‌ریزی راهبردی و نهادهای حرفه‌ای عوامل تأثیرگذار بر موفقیت در مدیریت بحران معرفی شده‌اند.
- الکردی (۲۰۲۱) با رویکردی کیفی و با استفاده از روش مرور سامانمند ادبیات، مدیریت بلایا در کشورهای مصر، مراکش، اردن، قطر و عمان را بررسی کرده است. یافته‌های این مطالعه نشان داد که اکثر کشورهای مورد بررسی به‌دلیل موانع اجتماعی و فرهنگی فاقد مشارکت اجتماعی و برنامه‌ریزی در خصوص کسب آمادگی برای بحران هستند؛ همچنین کشورهای اردن، مصر و مراکش به‌دلیل سوءمدیریت، فساد و کمبود منابع در معرض چالش‌های اقتصادی طولانی‌مدتی هستند که می‌تواند بر مدیریت بلایای طبیعی اثر منفی داشته باشد.

- هلنا (۲۰۱۹) در پژوهشی، چالش‌های تمرکززدایی از مدیریت بلایا در ترکیه را بررسی کرده است. در این پژوهش براساس مصاحبه با ۴۴ نفر از متخصصان مشخص شد که سیاست تمرکززدایی در مدیریت بلایا و سوانح طبیعی با توجه به شواهدی چون ناکارآمدی سیستم‌های نظارتی، تخصیص منابع و همکاری‌های مرکزی - محلی در ترکیه با شکست مواجه شده است. یافته‌های این پژوهش مؤید آن بود که این سازوکار باید براساس ویژگی‌های نظام اداری و سیاسی پیاده می‌شد؛ به عبارتی شناخت و اجرای بهینه موضوع تمرکززدایی مستلزم شناخت دیدگاه‌های بازیگران و در نظر گرفتن ملاحظات نظام اداری و سیاسی است.

- افندی و پوترا (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی نقش جامعه مدنی و چالش حاکمیت در این خصوص در کشور اندونزی پرداخته‌اند. نتایج مطالعه نشان داد که دولت در ایجاد رابطه دولت-جامعه برای مقابله با بلایای طبیعی براساس شرایط و اقتضائات جوامع محلی شکست خورده است و کماکان مردم به حکمرانان محلی بیش از قوانین و مقررات دولتی ملی اطمینان دارند.

بررسی پیشینه پژوهش مؤید آن است که علیرغم پژوهش‌های قابل توجه انجام شده در خصوص موضوع مورد بررسی، تاکنون پژوهشی درخصوص شناسایی آسیب‌ها و نارسائی‌های مدیریت بحران در کشور با استفاده از رویکردهای آینده‌پژوهی و به‌طور مشخص تحلیل لایه‌ای علت‌ها انجام نشده است. این در حالی است که با استفاده از رویکرد مذکور می‌توان فراتر از چارچوب تحلیل‌های متعارف حرکت کرد و با توجه هم‌زمان به هر چهار سطح ضمن تعمیق ادراک، بر تعداد راه‌حل‌ها و سناریوها افزود. موضوعی که شاهدی بر اهمیت و نوآوری مستتر در پژوهش حاضر است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف کاربردی و از منظر شیوه گردآوری داده‌ها، آمیخته است. به‌منظور ایجاد سیمای جامعی از نحوه تأثیرگذاری و تقدم و تأخر آن‌ها از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها استفاده شده است. در این روش استدلال می‌شود که درک یک پدیده نیازمند ژرف‌اندیشی درخصوص لایه‌های سازنده آن است. این لایه‌ها از چهار سطح تشکیل شده‌اند؛ و هریک نسبت به لایه پیشین کلی و عمیق‌تر است این سطوح چهارگانه عبارت‌اند از: (۱) سطح لیتانی (اطلاعات منتشر شده توسط رسانه‌ها)؛ (۲) سطح علل اجتماعی (نظام‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مؤثر بر سطح لیتانی)؛ (۳) جهان‌بینی (جهان‌بینی و گفتمان حاکم بر تصمیم‌گیری و کنش)؛ (۴) اسطوره‌ها و افسانه‌ها (سمبل‌ها و نمادهای پیشران کنش‌ها) (عنایت‌اله، ۱۳۹۵: ۱۰۶).

در نخستین گام براساس نتایج مطالعات کتابخانه‌ای و مرور نظام‌مند منابع اطلاعاتی (اسناد و قوانین، مقالات و گزارش‌های معتبر و موثق) و پویش محیطی، تعداد ۱۷ آسیب لایه دوم احصا و در اختیار خبرگان کارگروه خبرگی شماره (۱) مشتمل بر ده نفر قرار داده شد. در این مرحله از این افراد خواسته شد که در کنار اظهارنظر درخصوص آسیب‌های احصاشده، سایر آسیب‌های محتمل و مصادیق آن را به‌صورت دقیق ذکر کنند؛ که در این مرحله تعداد ۷ آسیب جدید پیشنهاد شده است. در مرحله دوم با تحلیل و جمع‌بندی نظرات، تعداد ۱۶ آسیب در قالب پرسشنامه‌ای به کارگروه خبرگی ارائه و سپس میزان توافق خبرگان درخصوص این آسیب‌ها با استفاده از آزمون ضریب توافق کندال در نرم‌افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفت. در گام سوم، تعداد شش نفر از اساتید دانشگاه جهت مصاحبه نیمه‌ساختاریافته درخصوص لایه‌های سوم و چهارم تعیین شدند. مصاحبه این افراد با استفاده از روش تحلیل مضمون تحلیل شد. در این پژوهش با توجه به ارائه بازخورد به اعضای کارگروه خبرگی می‌توان اذعان داشت به‌منظور اعتبارسنجی از روش روایی تفسیری استفاده شده است. لازم به توضیح است که اعضای هر دو کارگروه (جدول ۲) به‌صورت هدفمند و با روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند.

جدول ۲. مشخصات کارگروه‌های خبرگی

سمت	مدرک تحصیلی	کارگروه خبرگی	رشته تحصیلی
نماینده اسبق مجلس شورای اسلامی	دکتری	۱	مدیریت راهبردی
معاون اسبق سازمان مدیریت بحران کشور	کارشناسی اشد	۱	مهندسی معماری
سرپرست اداره کل بحران استان الف	کارشناسی ارشد	۱	علوم سیاسی
کارشناس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	دکتری	۱	عمران
کارشناس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	دکتری	۱	مدیریت دولتی
استاد دانشگاه/ استاد	دکتری	۱	برنامه‌ریزی شهری
استاد دانشگاه/ استاد	دکتری	۱	علوم اجتماعی
استاد دانشگاه/ دانشیار	دکتری	۱	مدیریت دولتی
استاد دانشگاه/ استادیار	دکتری	۱	مهندسی عمران
استاد دانشگاه/ استادیار	دکتری	۱	مدیریت پدافند غیرعامل
استاد دانشگاه/ استاد	دکتری	۲	جامعه‌شناسی
استاد دانشگاه/ دانشیار	دکتری	۲	جامعه‌شناسی
استاد دانشگاه/ دانشیار	دکتری	۲	مدیریت دولتی
استاد دانشگاه/ دانشیار	دکتری	۲	ادبیات
استاد دانشگاه/ استادیار	دکتری	۲	آینده‌پژوهی
استاد دانشگاه/ استادیار	دکتری	۲	تاریخ

یافته‌های پژوهش (تجزیه و تحلیل داده‌ها)

با توجه به این که در روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها، آسیب‌های لایه اول بدون نیاز به تحلیل از اخبار و مستندات موجود تهیه می‌شوند (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰) فرایند تحلیل داده‌ها از لایه دوم آغاز شده است.

آسیب‌های سطح دوم (علل اجتماعی)

در این مرحله براساس نتایج مطالعات کتابخانه‌ای و مرور نظام‌مند منابع اطلاعاتی (اسناد و قوانین، مقالات و گزارش‌های معتبر و موثق) و پویش محیطی، تعداد ۱۷ آسیب محتمل دارای بیشترین تکرار، به شرح جدول شماره ۳ شناسایی شدند.

جدول ۳. آسیب‌های شناسایی شده در مرور نظام‌مند منابع اطلاعاتی و پویش محیطی

آسیب	برخی منابع
عدم تخصیص بودجه و اعتبارات موردنیاز	هاشمی و همکاران (۱۳۹۶)، هلنا (۲۰۱۹)، کاویانی و همکاران (۱۴۰۳)، زارع (۱۴۰۱)، جاستین (۲۰۲۱)، ترکیان (۱۴۰۰)
شرایط اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و...	الکردی (۲۰۲۱)، افندی (۲۰۱۹)، هلنا (۲۰۱۹)، هدایتی (۱۳۹۶)، جاستین (۲۰۲۱)، مدیری (۱۳۹۹)، کمالی و همکاران (۱۳۹۶)
ناکارآمدی تخصیصی سازمان‌های متولی در ارتباط، شبکه‌سازی، برنامه‌ریزی و...	یحیی و همکاران (۲۰۲۱)، اتحادیه اروپا (۲۰۲۰)، الکردی (۲۰۲۱)، هدایتی (۱۳۹۶)، جاستین (۲۰۲۱)، زارع (۱۴۰۱)، هاراکه (۲۰۲۴)، هاشمی (۱۳۹۶)، مدیری (۱۳۹۹)، ترکیان (۱۴۰۰)

آسیب	برخی منابع
کمبود/ نبود تجهیزات و فناوری‌های نوین	پژوهشکده سوانح طبیعی (۱۴۰۲)، یحیی و همکاران (۲۰۲۱)، روزلی (۲۰۱۱)، هدایتی (۱۳۹۶)، جاستین (۲۰۲۱)، مدیری (۱۳۹۹)
فقدان بانک/ سامانه اطلاعاتی جامع	روزلی (۲۰۱۱)، شاکری (۱۴۰۰)، پور حسینی (۱۳۹۰)، هاراکه (۲۰۲۴)
عدم اجرای قوانین، مقررات و دستورالعمل‌ها	کاویانی و همکاران (۱۴۰۳)، پژوهشکده سوانح طبیعی (۱۴۰۲)، عباسی و همکاران (۱۳۹۷)، امامی (۱۳۹۵)، پور حسینی (۱۳۹۰)، هاشمی (۱۳۹۶)
تداخل وظایف و تعدد نهادهای متولی	شاکری رستمی (۱۴۰۰)، حبیب پور و همکاران (۱۳۹۸)، امامی (۱۳۹۵)
مدیریت بحران دولت‌محور	صالحی نوذر و همکاران (۱۴۰۰)، حبیب پور و همکاران (۱۳۹۸)، شاکری رستمی (۱۴۰۰)، هلنا (۲۰۱۹)، مدیری (۱۳۹۹)
کاستی‌های قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های موجود	نصری (۱۴۰۱)، امامی (۱۳۹۵)، کاویانی و همکاران (۱۴۰۳)، کمالی و همکاران (۱۳۹۶)، افندی و همکاران (۲۰۱۹)، پور حسینی (۱۳۹۰)
ناکارآمدی ساختاری سازمان مدیریت بحران و ادارات استان‌ها	کمالی و همکاران (۱۳۹۶)، زارع (۱۴۰۱)، هاشمی (۱۳۹۶)، مدیری (۱۳۹۹)، داراب پور و همکاران (۱۴۰۱)، عباسی و همکاران (۱۳۹۷)
نهادینه نشدن و عدم باور به بحران/ سطحی‌نگری به بحران	حبیب پور و همکاران (۱۳۹۸)، کاویانی و همکاران (۱۴۰۳)، هدایتی (۱۳۹۶)، زارع (۱۴۰۱)، هاشمی (۱۳۹۶)
ضعف در فرماندهی و کنترل در بحران	اتحادیه اروپا (۲۰۲۰)، وولبرز (۲۰۱۹)، کاویانی و همکاران (۱۴۰۳)، یحیی و همکاران (۲۰۲۱)، حبیب پور (۱۳۹۸)، پور حسینی (۱۳۹۰)، زارع (۱۴۰۱)
جذب و انتصاب شایستگان	حبیب پور (۱۳۹۸)، هاشمی (۱۳۹۶)، زارع (۱۴۰۱)، ترکیان (۱۴۰۰)
مدیریت اطلاع‌رسانی	یحیی و همکاران (۲۰۲۱)، صالحی نوذر و همکاران (۱۴۰۰)، زارع (۱۴۰۱)
عدم اهتمام به آموزش و توسعه همگانی	صالحی نوذر و همکاران (۱۴۰۰)، روزلی (۲۰۱۱)، الکردی (۲۰۲۱)، هدایتی (۱۳۹۶)، جاستین (۲۰۲۱)
ناکارآمدی سیستم‌های نظارتی	هلنا (۲۰۱۹)، کاویانی (۱۴۰۳)، پور حسینی (۱۳۹۰)، هاشمی (۱۳۹۶)
مدیریت دانش و درس‌آموزی از بحران‌های پیشین	هاراکه (۲۰۲۴)، یحیی و همکاران (۲۰۲۱)، کاویانی و همکاران (۱۴۰۳)، هاشمی (۱۳۹۶)

در گام بعد، آسیب‌های احصاشده به پنل خبرگان شماره یک ارائه و از آن‌ها خواسته شد ضمن اعلام نظر درخصوص آن‌ها، سایر آسیب‌های مغفول نظام مدیریت بحران را به‌همراه توضیح مختصر به‌طور موردی درج کنند. در این مرحله نیز تعداد هفت آسیب دیگر توسط خبرگان به‌شرح جدول شماره ۴ معرفی شدند.

جدول ۴. آسیب‌های معرفی‌شده توسط کارگروه خبرگی

آسیب	بخشی از توضیحات ارائه‌شده
بی‌تفاوتی اجتماعی	شاید بهتر باشد به‌جای مفهوم عدم باور به بحران از بی‌تفاوتی اجتماعی نهادینه‌شده در سطح جامعه یاد کنیم. در حال حاضر در ایران مردم به‌طور خودخواسته از مشارکت در مسائل اجتماعی کناره‌گیری کرده ... به‌عبارتی نسبت به رخدادهای اجتماعی و زیست‌محیطی و حتی فرهنگی و سیاسی بی‌اعتنا شده‌اند. از این‌رو است که می‌بینیم درختان در حال سوختن هستند و افراد بی‌اعتنا از کنار آن عبور می‌کنند. مردم از آسیب و تبعات زیست‌محیطی ریختن زباله در جنگل آگاه هستند ولی این کار را انجام می‌دهند.
ساختاربخشی نظام اداری	ساختار وظیفه‌ای نظام اداری و ساختار پاسخگویی دستگاه‌های اجرایی موجب شده است که دستگاه‌های اجرایی از تمرکززدایی چندان استقبال نکنند. بر حوزه کاری خود متمرکز شوند و نگاه سیستمی لازم در جهت مدیریت درست بحران

آسیب	بخشی از توضیحات ارائه شده
	را مورد توجه قرار ندهند. در این چنین ساختاری، هماهنگی که یکی از ارکان اصلی مدیریت بحران است دشوار خواهد بود.
نگرش کوتاه مدت	وزرا و مسئولین دوست دارند که کارهایی انجام دهند که حاصل آن ها را در همان دوره خدمتی خودشان ارائه دهند؛ لذا بر کارهای زیرساختی و پیشگیری، کمتر اهتمام دارند.
قاعده گذاری در حوزه های تخصصی	بروز بحران کرونا در کشور بیش از هر زمان دیگر خلأ قانونی جامع در مورد بیماری های واگیردار را نمایان کرد. قانونی که با طبقه بندی بیماری ها و سطح بندی آن ها سازوکارهای متناسب را برای هر طبقه مشخص می کند. این کمبود در خصوص بحران های امنیتی نیز احساس می شود.
مغفل بودن رشته مدیریت بحران	اگرچه در کشور در برخی دانشگاه ها و به ویژه دانشگاه های نظامی، رشته مدیریت بحران وجود دارد؛ با این حال اولاً این دانشگاه ها کم هستند و ثانیاً این رشته برای دانشجویان به خوبی تشریح نشده است. نکته دیگر این است که بسیاری از سرفصل های این رشته به روز نیستند.
سیاست زدگی منفی	در زمان بحران کرونا صرفاً به دلیل برخی ملاحظات سیاسی از عضویت رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور در ستاد ملی مبارزه با کرونا ممانعت به عمل آمد. از دیگر مصادیق این رویکرد انتصاب افراد فاقد صلاحیت علمی و تجربی در مشاغل این حوزه است.
برخورد قاطعانه با متخلفان	تأثیر عدم برخورد قاطعانه با افراد اهمال کار در خصوص بحران آلودگی آب و هوا، سیل ها و سایر حوادث را در ادامه وضعیت موجود نباید نادیده گرفت.
مدیریت عملکرد بحران	در قانون مدیریت بحران، قواعدی در خصوص نحوه مدیریت عملکرد بحران (و نه صرفاً اندازه گیری عملکرد) پیش بینی شده است که تاکنون محقق نشدند.

در گام بعد براساس نظرات کارگروه خبرگی، آسیب های ۲۴ گانه در قالب ۱۶ سازه کلان تر بازنویسی و با استفاده از پرسشنامه مجدداً به کارگروه خبرگی جهت اظهار نظر ارائه شد. به عنوان نمونه در این مرحله سه آسیب کاستی های رشته دانشگاهی مدیریت بحران، ضعف کیفی دوره های آموزشی مدیریت بحران در دستگاه های اجرایی، و مغفل ماندن آموزش همگانی مدیریت بحران در سطح جامعه در قالب یک سازه تحت عنوان کاستی های نظام آموزش و توسعه مدیریت بحران باز سازمان دهی شدند. در جدول (۵) نتایج تحلیل پرسشنامه های مذکور ارائه شده است.

جدول ۵. میزان مطلوبیت آسیب های نظام مدیریت بحران در کشور از دیدگاه خبرگان

آزمون دیلو کندانال	Sig	ضریب توافق	آسیب	میانگین	انحراف معیار
۳۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	کاستی های ساختاری نهادهای متولی (تعدد، تداخل وظایف، ناکارآمدی ساختار سازمانی)	۴/۰۲	۰/۴۸
			شرایط نظام اداری، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی کشور	۴/۴	۰/۱۶
			کمبود/ نبود تجهیزات و فناوری نوین	۴/۱	۰/۲۳
			کاستی های سامانه های اطلاعاتی مدیریت بحران	۴/۰۳	۰/۴۲
			ضعف در نظام خط مشی گذاری (کاستی قوانین موجود، عدم پیش بینی قوانین بخشی)	۴/۳	۰/۳
			عدم تخصیص بودجه و اعتبارات	۴/۲	۰/۱۹
			مدیریت بحران دولت محور	۴/۰	۰/۵۳
			اجرای قوانین و مقررات	۳/۹	۰/۶۴
			بی تفاوتی اجتماعی	۳/۹	۰/۳۴

آزمون دیلو کندانال	Sig	ضریب توافق	انحراف معیار	میانگین	آسیب
			۰/۴۸	۴/۰۱	کاستی‌های نظام آموزش و توسعه مدیریت بحران
			۰/۲۹	۴/۳	ضعف در فرماندهی و کنترل بحران (مدیریت عملکرد، کنترل، برخورد با متخلفان و قاصران)
			۰/۳۶	۴/۲	جذب و انتصاب کارکنان و مدیران شایسته
			۰/۷	۳/۹	مدیریت اطلاع‌رسانی
			۰/۵۶	۴/۱	مدیریت دانش و درس‌آموزی از بحران‌های پیشین
			۰/۱۹	۴/۲	نگرش کوتاه‌مدت
			۰/۵۳	۴/۰	سیاست‌زدگی منفی

براساس نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها می‌توان چنین اذعان داشت که با توجه به ضریب توافق کندانال (۰/۷۱) اتفاق نظر کارگروه خبرگی درخصوص آسیب‌ها قوی بوده است. از این‌رو، آسیب‌های ۱۶ گانه مصرح به‌عنوان آسیب‌های مدیریت بحران در لایه دوم منظور شدند.

آسیب‌های سطوح سوم و چهارم

در این مرحله از پژوهش با شش نفر از اساتید دانشگاهی درخصوص آسیب‌های محتمل در لایه سوم و چهارم مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام شد. در جدول شماره (۶) برشی از مصاحبه‌های انجام‌شده و نحوه کدگذاری و تحلیل آن‌ها ارائه شده است.

جدول ۶. برشی از مصاحبه و تحلیل نظرات خبرگان درخصوص لایه‌های سوم و چهارم

مصاحبه‌شونده	متن	آسیب مورد اشاره	شعر / ضرب‌المثل
E1	فردگرایی در ایران ریشه تاریخی دارد... در حال حاضر هم با مسئله فردگرایی منفعت‌محور یا به تعبیری شخص‌گرایی مواجه هستیم. نحوه تفکر و نگرشی که یکی از ریشه‌های بی‌تفاوتی‌های افراد است.	فردگرایی	-
E3	همان‌گونه که دکتر کاتوزیان در کتاب «ایران، جامعه کوتاه‌مدت» اشاره کرده است نگرش کوتاه‌مدت باعث شده که تصمیم‌های خلق‌الساعه و مقطعی بگیریم. ضرب‌المثل‌هایی مثل این را هم شنیده‌ایم که از این ستون به اون ستون فرجه.	نگاه کوتاه‌مدت	از این ستون به اون ستون فرجه
E2	تقدیرگرایی یکی از مشکلات اصلی ما است. در جامعه تقدیرگرا مردم تسلیم طبیعت و سرنوشت هستند... در ایران این آموزه متأثر از آئین زروانی است. پیروان این آئین به نیروی غیرقابل تغییر سرنوشت معتقدند.	تقدیرگرایی	-
E5	متأسفانه در فرهنگ ما تفکیکی بین دو موضوع آسان‌انگاری و سهل‌انگاری وجود ندارد. منظور از آسان‌گیری تشخیص چیزی است که ارزش بها دادن ندارد. آسان گرفتن به‌معنای بی‌تفاوتی یا فرار از تصمیم‌گیری نیست لیکن این موضوع مورد توجه قرار نمی‌گیرد. از این‌رو می‌بینیم حدیث ارزشمند پیامبر (ص) که رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا عَمِلَ عَمَلًا فَأَنْقَهَ در محاق قرار می‌گیرد.	سهل‌انگاری	
E2	یکی از ویژگی‌های فرهنگی در ایران ساختار سلسله‌مراتبی و یا اقتدارگرایی نهادینه شده است. در اقتدارگرایی همه تصمیمات توسط گروه‌های خاص و پشت درب‌های بسته گرفته	اقتدارگرایی	-

مصاحبه‌شونده	متن	آسیب مورد اشاره	شعر/ ضرب‌المثل
	می‌شود. خروجی این رویکرد، تمرکزگرایی، عدم تحقق حکمرانی مشارکتی، محافظه‌کاری و خودسانسوری، بی‌تفاوتی نسبت به حوادث و رویدادهای اجتماعی و شعارزدگی است.		
E4	در فرهنگ ایرانی واژه اکنون‌گرایی خیامی را نمی‌توان نادیده گرفت. آموزه‌هایی چون دم را دریافتن، مغتنم شمردن حال ریشه در این نوع نگاه دارد.	اکنون‌گرایی	دم را دریافتن، مغتنم شمردن حال
E6	در کلیه اعصار تاریخ نوعی توهم و نگاه مصون بودن از آسیب‌ها در کشور ما وجود داشته است. اعتقاد به وجود مرغ چمروش و ضرب‌المثل‌هایی چون مرگ برای همسایه است از چنین نگرشی سرچشمه می‌گیرد.	مصونیت از بلا	افسانه چمروش مرگ برای همسایه است

در این مرحله ابتدا تعداد ۲۳ آسیب و مضمون پایه از متن مصاحبه‌ها شناسایی شد. پس از جرح و تعدیل و نیز سازمان‌دهی مجدد آن‌ها براساس مشابهت و وجوه افتراق و نیز روابط محتمل بین آن‌ها نهایتاً شش آسیب به‌عنوان آسیب‌ها و نارسایی لایه گفتمانی و جهان‌بینی تعیین و سپس از مجموع ۵۴ مصداق (شعر، استعاره، جمله، کنایه و ...) تعداد ۲۲ مصداق به‌عنوان اجزای لایه چهارم مطابق جدول (۷) انتخاب شدند. لازم به توضیح است که براساس نظر مصاحبه‌شوندگان، نگرش کوتاه‌مدت از آسیب‌های لایه دوم حذف و به‌عنوان آسیب لایه سوم جای‌گذاری شد.

جدول ۷. آسیب‌های لایه سوم و چهارم

ردیف	آسیب‌های لایه سوم (جهان‌بینی و گفتمانی)	برخی استعاره‌ها، کنایه‌ها، افسانه‌های متناظر
۱	تقدیرگرایی	حسابی برگرفت از روی تدبیر نبود آگه ز بازی‌های تقدیر اجل برگشته می‌میرد نه بیمار سخت بکوشیم و از کوشش ما چه سود کز آغاز بود آنچه بایست بود
۲	فردگرایی	کلاه خودت را بچسب دیگی که واسه من نجوشه سر سگ توش بجوشه گلیم خودت را از آب بکش خر که مال من نباشه آتش به بیارش
۳	قبیله‌گرایی	من علیه برادرم، من و برادرم علیه عموزاده‌ام، من و عموزاده‌ام علیه قبیله‌ام، من و قبیله‌ام علیه تمام دنیا قوم و خویش گوشت هم رو می‌خورند اما استخوان هم را دور نمی‌اندازند. آبی که به رودخانه می‌ریزد آشنا بخورد بهتر از بیگانه است (ضرب‌المثل لری)
۴	جاودانگی و نامیرایی	افسانه مرغ چمروش مرگ برای همسایه است. کمر بسته امام رضا (ع) است.
۵	نگرش کوتاه‌مدت (حال‌اندیشی)	چو فردا شود فکر فردا کنیم ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم وین یک‌دم عمر را غنیمت شمريم. از این ستون به این ستون فرجه

ردیف	آسیب‌های لایه سوم (جهان‌بینی و گفتمانی)	برخی استعاره‌ها، کنایه‌ها، افسانه‌های متناظر
		دم را دریاب
۶	اقتدارگرایی	سلطان شبان است و عامی گله امر سلطان گوهر است امر سلطان به بود پیش ما رأی ملک اولی‌تر است تا اگر خلاف صواب آمد، به علت متابعت او از معاتبت ایمن باشیم هرکسی ناراحته از ایران بره

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به‌منظور ترسیم سیمایی جامع از کاستی‌ها و نارسائی‌های نظام مدیریت بحران کشور به آسیب‌شناسی این نظام با استفاده از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها مبادرت کرده‌ایم که نتیجه آن در قالب شکل (۱) ارائه شده است. لازم به توضیح است که با توجه به این‌که در لایه لیتانی صرفاً شواهد و اطلاعات مؤید ناکارآمدی مسئله و پدیده مورد بررسی قرار می‌گیرد، در این سطح صرفاً به اطلاعات حاصل از بررسی گزارش‌ها و اسناد دستگاه‌های اجرایی، مؤسسات مطالعاتی و مقالات علمی بسنده شده است.

شکل (۱): آسیب‌های نظام مدیریت بحران مبتنی بر تحلیل لایه‌ای علت‌ها

الف) سطح لیتانی

براساس آمار و اطلاعات منتشرشده درخصوص شاخص جهانی ریسک در سال ۲۰۲۳، کشور ایران با نمره ۱۹.۷۲ در زمره کشورهای با آسیب‌پذیری بالا قرار گرفته است. براساس اطلاعات جدول شماره ۸ و با عنایت به مؤلفه‌های شاخص مذکور (مؤلفه ریسک در معرض خطر بودن و آسیب‌پذیری کشورها برای مقابله با بحران‌های طبیعی) وضعیت برخی از کشورهای دارای ریسک در معرض خطر بودن بیشتر، از ایران در این شاخص بهتر است.

جدول ۸. شاخص ریسک جهانی سال ۲۰۲۳ در کشورهای منتخب (دانشگاه رور، ۲۰۲۳)

رتبه	کشور	شاخص ریسک جهانی	ریسک در معرض خطر بودن	آسیب‌پذیری
۱	فیلیپین	۴۶/۸۶	۳۹/۹۹	۵۴/۹۲
۲	اندونزی	۴۳/۵	۳۹/۸۶	۴۷/۴۳
۳	هند	۴۱/۵	۳۵/۹۹	۴۷/۸۹
۴	مکزیک	۳۷/۱۷	۵۰/۰۸	۲۹/۰۹
۵	کلمبیا	۳۷/۶۴	۳۱/۵۴	۴۴/۹۳
۱۰	چین	۲۷/۱۰	۶۴/۵۹	۱۱/۳۷

رتبه	کشور	شاخص ریسک جهانی	ریسک در معرض خطر بودن	آسیب پذیری
۱۱	پاکستان	۲۶/۵۴	۱۳/۱۱	۵۳/۳۸
۲۰	ایالات متحده	۲۲/۴۷	۳۹/۵۹	۱۲/۷۵
۲۴	ژاپن	۲۰/۱۶	۴۳/۶۷	۹/۹۶
۲۵	ایران	۱۹/۷۲	۱۲/۴۹	۳۱/۲
۲۶	کانادا	۱۹/۱۷	۲۵/۸۹	۱۴/۲۰
۳۰	ترکیه	۱۶/۱۷	۸/۹	۲۹+/۳۸
۳۶	نیوزیلند	۱۴/۰۴	۱۷/۹۹	۱۰/۹۶

ب) علل اجتماعی

بر اساس یافته‌های پژوهش، مطابق شکل (۱) و جدول شماره (۵) تعداد ۱۵ آسیب به‌عنوان کاستی‌های نظام مدیریت بحران کشور در سطح علل اجتماعی مشخص شده‌اند. آسیب‌هایی که عموماً در پژوهش‌های پیشین نیز مورد تصریح و تأکید قرار گرفته و در جدول (۳) به برخی از آن‌ها اشاره شده است. نکته حائز اهمیت در این سطح آن است که همانند هر نظام اجتماعی دیگری آسیب‌های مشخص شده از یکدیگر مجزا نبوده و دارای ارتباط متقابل هستند که در هرگونه تحلیل و برنامه‌ریزی باید به آن توجه داشت. برای مثال مبرهن است که شرایط و اقتضات کنونی نظام سیاسی و ایدئولوژیک کشور ملاحظات خاصی چون تمرکزگرایی و تحریم‌های مالی را بر نظام اداری و اقتصادی تحمیل کرده است. شرایطی که به‌تبع آن بر حفظ ساختاربخشی و سلسله‌مراتبی و تراکم‌زدایی محدود در سطوح محلی، عدم امکان تأمین منابع مالی و تجهیزاتی مورد نیاز و ... منتهی خواهند شد. موضوعی که خود به عدم اجرای قانون و عدم تحقق مدیریت بحران اجتماع‌محور و ... منتهی می‌شود. از منظر دیگر با توجه به شرایط اقتصادی کشور بخش عمده‌ای از افراد توانمند علاقه‌ای به اشتغال در بخش دولتی ندارند؛ نقیصه‌ای که باعث ورود افراد فاقد صلاحیت و دارای روابط و وابستگی‌های قومی و جناحی (مصادق سیاست‌زدگی منفی) به بخش عمومی و حوزه مورد بررسی می‌شود. در کنار آثار فنی مخرب منتج از عملکرد ضعیف، این افراد ممکن است با تغییر در ساختار، اجزا و روابط سیستم و قانونی کردن رویه‌ای غلط موجبات تضعیف بیش‌ازپیش سیستم را فراهم کنند.

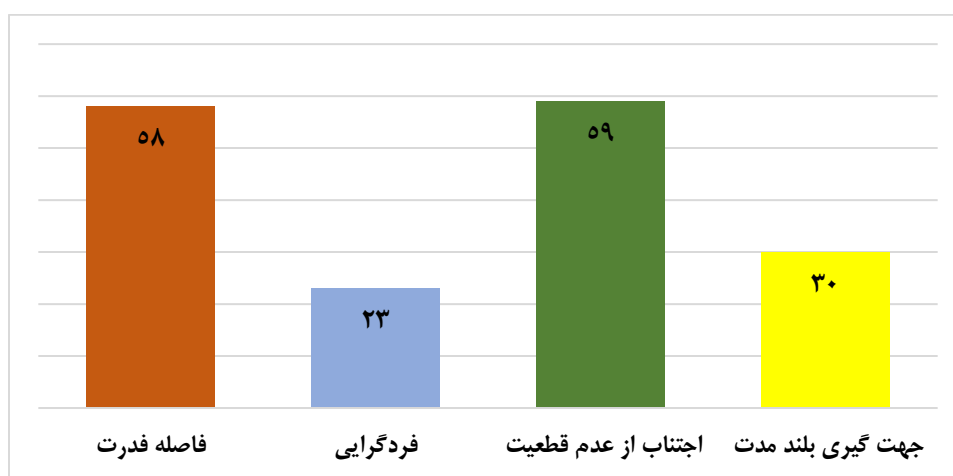
ج) جهان‌بینی و گفتمان

در این سطح شش گفتمان غالب به‌شرح زیر به‌عنوان آسیب‌های سطح جهان‌بینی شناسایی شدند. نکته حائز اهمیت در این میان آن است که بی‌تردید ایران کشوری دارای فرهنگی متنوع است؛ که این فرهنگ دارای وجوه مثبت و منفی فراوان است. باین‌حال با توجه به هدف پژوهش حاضر صرفاً بر جهان‌بینی و گفتمان‌های اثرگذار بر ناکارآمدی نظام مدیریت بحران تمرکز شده است. این کدهای فرهنگی با روابط متقابل خود باعث شکل‌گیری شیوه تفکر و ارزش‌هایی می‌شوند که برکنش‌های سطوح سیستم‌های اجتماعی اثرگذار است.

۱. اقتدارگرایی

اقتدارگرایی به‌عنوان یک نظام فکری و رفتاری یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های دیرپای حاکم بر تاریخ، سیاست، جامعه و فرهنگ ایران است. مطالعه تاریخ مدیریت در ایران در اعصار تاریخی نشان می‌دهد که درمجموع، «رئیس» و «مدیر» دایره اعمال نفوذ قابل‌توجهی دارند. این دایره نفوذ فقط به شخص پادشاه محدود نمی‌شود بلکه وزیر، رئیس اداره، رئیس یک پاسگاه و به‌طور کلی در هرم مدیریت‌ها، مدیریت می‌تواند هر کاری را انجام دهد. اقتدارگرایی نوعی سازمان‌دهی عمودی است که با مرکزیت یک فرد و یا یک گروه کوچک تمامی موضوعات و مسائل و سرنوشت افراد را با محوریت منافع و خواسته‌هایشان شکل می‌دهند. در مفهوم اقتدارگرایی، مسلط شدن به شخصیت، آرا و زندگی انسان‌ها اصالت دارد. در این روش مدیریت، از انسان‌ها وفاداری تمام، نامحدود، و بی‌چون‌وچرا انتظار می‌رود. در نظام‌های اقتدارگرا در ظاهر جامعه و دولتی وجود دارد، وزارتخانه‌هایی کار می‌کنند ولی در باطن همه تنها هستند و

کسی با دیگری رابطه عمیق برقرار نمی‌کند؛ چون نگران است با ایجاد روابط عمیق تفاوت‌های او آشکار شود و منافع و مصالح او را به خطر اندازد. در چنین محیطی به‌جای شایستگی، تبعیت از کانون و مرکز موجب دستیابی به سمت و امکانات می‌شود؛ از این‌رو افراد عقاید و دیدگاه‌های خود را مخفی و سانسور می‌کنند. تمرکز در تصمیم‌گیری و عدم تشکیل احزاب و اصناف واقعی از دیگر آثار نظام‌های اقتدارگرا هستند (سریع‌القلم، ۱۴۰۰: ۲۱-۴۵). در محیط‌های اقتدارگرا مردم پذیرفته‌اند که شیوه زندگی باید برای آن‌ها ترسیم شود. رویکردی که نتایج بررسی مدل فرهنگی هافستد^۱ در ایران نیز آن را تأیید می‌کند. بر اساس اطلاعات نمودار شماره ۱ میانگین امتیازات این بعد برای ایران ۵۸ است (The Culture Factor Group, 2023). از این‌رو، می‌توان اذعان داشت که ایران، دارای جامعه‌ای سلسله‌مراتبی است که در آن نابرابری‌های ذاتی در جامعه پذیرفته شده‌اند و زیردستان انتظار دارند کارها برای آن‌ها مشخص شود. ویژگی‌هایی که بر نحوه تفکر و کنش افراد و گروه‌ها در کلیه حوزه‌های اجتماعی و نیز مدیریت بحران اثرگذار است.

نمودار ۱. میانگین نمرات ایران در ابعاد چهارگانه مدل فرهنگی هافستد (The Culture Factor Group, 2023)

۲. فردگرایی

به‌طور کلی فردگرایی ایده‌ای است که بر اهمیت منافع فرد تأکید دارد. این واژه به‌طور مشخص در قرن نوزدهم و توسط نظریه‌پردازان علوم اجتماعی ارائه شده است. در لبه مثبت این مفهوم، فردگرایی معمولاً یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه‌یافتگی و معطوف به خودباوری، خودشکوفایی، اعتماد به نفس و استقلال رأی است. این در حالی است که در لبه تاریک، فردگرایی منفی بر خودمداری، منیت، کسب سود شخصی به قیمت متضرر شدن دیگران اشاره دارد (قادری و الفتی، ۱۳۹۶). ویژگی رفتاری که به اعتقاد ساموئل بار استاد دانشگاه هرترلیا مهم‌ترین ویژگی ایرانیان است. به اعتقاد این اندیشمند، فردگرایی در این بوم نتیجه شرایط جغرافیایی، کیفیت زندگی خانوادگی یا ساختار مستبدانه حکومت‌ها بوده است که باعث اجبار فرد به حفظ خودش و خانواده‌اش و عدم اطمینان به هر کسی است که بیرون از دایره صمیمیت باشد (جوادی یگانه، ۱۳۹۵). شواهد و قرائن نشان می‌دهد که جامعه کنونی ایران نیز از مسئله نوعی فردگرایی منفعت‌محور (منفی) و یا به تعبیر کاتوزیان شخص‌گرایی رنج می‌برد. فرهنگ حاکم در میان بخش‌های گوناگون مردم و نظام اداری، جستجو و دستیابی به نفع فردی را حق خود می‌داند. این فرهنگ برای دست یافتن به نفع فردی از هیچ کوشش و ترفندی مضایقه نمی‌کند (نبوی، ۱۴۰۱). اگرچه میانگین امتیازات ایران (امتیاز ۲۳) در بعد فردگرایی مدل فرهنگی هافستد بر این امر تأکید دارد که کشور ما در زمره گروه جمع‌گرایان قرار می‌گیرد، لیکن یافته‌های برخی پژوهش‌ها نشان‌دهنده آن است که ایرانیان در

1. Hofstede

عرصه‌های خانوادگی و دینی جمع‌گرا و در عرصه سیاست و حکومت فردگرا هستند (وثوقی و همکاران، ۱۳۸۴؛ نبوی، ۱۴۰۱) استدلالی که با شواهد تاریخی و تعاریف مدل فرهنگی هافتسد از جمع‌گرایی قرابت دارد.

۳. حال‌اندیشی (جهت‌گیری کوتاه‌مدت)

به اعتقاد برخی پژوهشگران، مشکل‌دارترین نشان فرهنگی ما در شاخص هافتسد پایین بودن فاحش جهت‌گیری درازمدت است. در فرهنگ ما ظرفیت کارکرده برای آینده پایین است. گویا بسیاری از ایرانیان اصرار دارند که نتیجه کار خود را سریع و آنی و زود به دست بیاورند و صبر نمی‌کنند تا انباشت و توسعه‌ای روی دهد (فراستخواه، ۱۴۰۱: ۲۴۰). با تلفیق این خصیصه فرهنگی با کدهای دیگری چون اقتدارگرایی و فردگرایی، مبرهن است که مسئولان دستگاه‌های اجرایی ضمن کنار گذاشتن کارهای پیشینان خود بر کارهای جدید و با بازدهی سریع تمرکز می‌کنند. در چنین فضایی امر پیشگیری به‌عنوان کنشی زیربنایی و بلندمدت به محاق رفته و جامعه بدون عبارت‌آموزی از تجربیات پیشین، در حال تکرار تجربیات تاریخی‌اش خواهد بود.

۴. تقدیرگرایی

واژه تقدیر و سرنوشت در فرهنگ و ادبیات فارسی بهانه‌ای است که هر شخص و حتی جامعه گناه ناکامی خود را به گردن تقدیر انداخته و خود را از تقصیر مبرا نشان دهد. تقدیرگرایی در قالب مفاهیمی چون تقدیر (جریان یافتن فرمان خدا)، شانس (طالع و اقبال) و بدبینی به معنای توانایی افراد درخصوص کنترل آینده است (عباسی و صادقی، ۱۳۹۷). ویژگی اصلی ساختار فرهنگی چنین جوامعی چنان است که نه تنها انسان به تبع طرز تلقی خود از جهان قادر به اصلاح نهادهای اجتماعی خود نیست، بلکه نهادها را اصلاح‌ناپذیر می‌پندارد و خود را تولنا به تغییرات در درون نظام‌های اجتماعی نمی‌بیند. در چنین جامعه‌ای بروز آفات کشاورزی و نیز حاکمیت سیاسی، خواست عناصر غیرانسانی و خارج از اراده انسان است. در این نظام معمولاً همگان دست‌بسته تقدیرند. البته تقدیر به معنای عمیق خود که همه چیز براساس اراده خداوند است و از قوانین الهی پیروی می‌کند امری صحیح است، لیکن در همین تقدیر مسئولیت اجتماعی انسان و آزادی اراده او نیز تصریح شده است (رضا قلی، ۱۴۰۱: ۲۷).

موضوع تقدیرگرایی به‌نوعی در چارچوب فرهنگی کلاکهان و استرادیچک^۱ نیز در قالب مفهوم «انسانیت و محیط طبیعی ۲» و یا رابطه با محیط مورد بررسی قرار گرفته است. این بعد فرهنگی به‌دنبال پاسخگویی به این سؤال است که آیا فرد تابع محیط است و با آن هماهنگ می‌شود یا می‌تواند آن را تحت سلطه خود درآورد؟ (Hills, 2002). در کشورهای خاورمیانه، مردم از این دیدگاه به زندگی نگاه می‌کنند که از قبل تعیین شده است. هنگامی که رویدادی رخ می‌دهد آن‌ها آن را خواست خدا می‌دانند (رایینز، ۱۳۸۲: ۳۴).

۵. قبیله‌گرایی

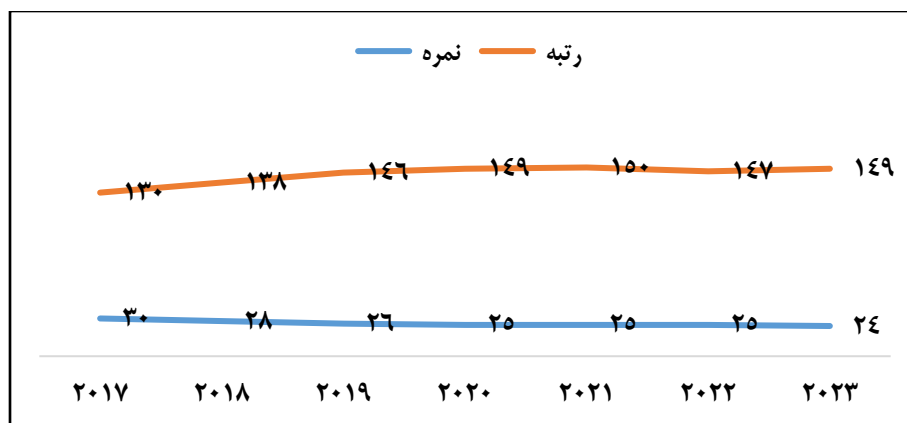
فرهنگ گذشته ایران به‌طورقطع، فرهنگ قبیله‌ای با اقتصادی بسته بوده است. بدون شک عناصر زیادی از این فرهنگ در زیر ساختار جدید مصرفی ایران امروز به حیات خود ادامه می‌دهند. جامعه ایران امروز با فشار عناصر خارجی، بافت شکلی قبیله‌ای خود را از دست داده ولی چون این تغییرات را خود انجام نداده است کماکان فاصله زیادی با فرهنگ قبیله‌ای اصیل ندارد. (رضا قلی، ۱۴۰۱: ۲۶)

در چنین فرهنگی افراد پس از منفعت خود و نزدیکان به سایر افراد دارای ویژگی‌های مشابه خود توجه دارند. موضوعی که به‌گونه‌ای در شاخص ادراک از فساد^۲ نیز می‌توان رد پای آن را مشاهده کرد. از مجموع ۱۰ معیار مورد ارزیابی در این شاخص، سه معیار (۱) عدم رعایت شایستگی در انتصابات خدمات کشوری، (۲) تسخیر دولت در راستای منافع افرادی محدود، و (۳) استفاده از مناصب دولتی در جهت منافع شخصی، به‌صورت مستقیم با موضوع قبیله‌گرایی ارتباط دارند. در چنین شرایطی مشاهده می‌شود که مطابق اطلاعات سازمان شفافیت بین‌الملل (۲۰۲۴) در نمودار (۲) نمرات ادراک در فساد در ایران کماکان در سطح پایین (دارای فساد بالا) قرار دارد به‌گونه‌ای که رتبه ۱۳۰ ایران در سال ۲۰۱۷ به رتبه ۱۴۹ در سال ۲۰۲۳ تقلیل یافته است؛ که بخشی از آن احتمالاً برآمده از فرهنگ قبیله‌گرایی حاکم بر نظام اداری است.

1. Kluckhohn and Strodtbeck

2. Humanity and Natural Environment

3. Corruption Perceptions Index

نمودار ۲. شاخص ادراک از فساد در ایران در حدفصل سال‌های ۲۰۲۳-۲۰۱۷

Transparency International. (2024)

۶. جاودانگی و نامیرایی

یافته‌های پژوهش مؤید آن است که اعتقاد به مصونیت از بلا و نامیرایی در نحوه نگاه بخشی از ایرانیان مستتر است. موضوعی که در ادبیات، گفتمان و استعاره‌های تاریخی نیز مصادیق فراوانی برای آن وجود دارد. در یک برآورد کلی که البته نیازمند بررسی و تأمل دقیق‌تر است این باور را می‌توان برآمده از عواملی چون تقدیرگرایی، فردگرایی (خودبرتربینی) و سازوکارهای دفاعی در مواجهه با اضطراب مرگ قلمداد کرد. درخصوص دو عامل ابتدایی توضیحات لازم در بخش‌های پیشین ارائه شد. درخصوص عامل سوم نکته حائز اهمیت آن است که مرگ و نیستی ازجمله موضوعاتی است که از نخستین روزهای تاریخ حیات آدمی بخشی از تاریخ تفکر بشریت را به خود اختصاص داده است. در مواجهه با چنین پدیده ناشناخته‌ای انسان‌ها با حساسیت‌زدایی از مرگ سعی می‌کنند اضطراب خود را کاهش دهند. به اعتقاد اروین یالوم^۱ روان‌شناس اگزیستانسیالیسم^۲ کودکان معمولاً دو سازوکار «باور به آسیب‌ناپذیری» و «باور به نجات‌دهنده غایی» را به‌منظور کاهش اضطراب مرگ برمی‌گزینند. به اعتقاد وی اگرچه این دو شیوه دفاعی مبتنی بر انکار مرگ هستند ولی درعین حال می‌توانند تا مراحل از زندگی بر کاهش اضطراب مرگ منجر شوند (شامی‌نژاد، اترک و جاهد، ۱۴۰۰). در این نگرش اعتقاد بر آن است که همه انسان‌ها در سطح خودآگاه مرگ را باور دارند لیکن در سطح ناخودآگاه و در اعماق وجود خویش هیچ‌گاه این موضوع را باور نداشته و ازاین‌جهت خود را از بقیه مستثنا می‌دانند (جعفرزاده و همکاران، ۱۴۰۰). مطمئناً چنین باوری در نحوه تفکر، گفتار و کنش افراد در مواجهه با بحران و سایر رئوس زندگی تأثیرگذار است و بخشی از آثار آن را می‌توان در اهمال و سهل‌انگاری در مدیریت بحران مشاهده کرد.

د) استعاره‌ها و اسطوره‌ها

زبان هر قوم آینه بازنمای نحوه نگاه یک ملت به هستی و زندگی اجتماعی است. به‌این‌جهت برای شناخت لایه‌های فرهنگی و تاریخی، بررسی ادبیات عامیانه مورد توجه است (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۳۹۲) در این پژوهش مطابق جدول (۷) پس از بررسی ادبیات پژوهش و نیز مصاحبه با خبرگان، تعداد ۲۲ اسطوره، افسانه، شعر، ضرب‌المثل، عبارت عامیانه و یا کنایه به‌عنوان اجزای لایه چهارم انتخاب شدند. مواردی که می‌توانند خلقیات، عادات، فکر و اندیشه و حساسیت‌های جامعه را نشان دهند. با توجه به آسیب‌های ساختاری، نهادی و فرهنگی نظام مدیریت بحران کشور، در این بخش پیشنهادهایی متناسب با سطوح آسیب‌ها با تمرکز ویژه بر سطح علل به‌شرح زیر ارائه می‌شوند. پیشنهادهایی که می‌تواند مبنای اصلاح خط‌مشی‌های موجود و یا خط‌مشی‌گذاری در حوزه‌های مغفول قرار گیرند.

1. Irvin David Yalom
2. Existentialism

- براساس برخی شواهد در مقوله‌هایی چون اعلام شرایط جنگی و اضطراری در مدیریت بحران (موضوع اصل ۷۹ قانون اساسی)، قواعد مرتبط با بحران‌های بخشی از جمله بحران امنیتی، بحران‌های مرتبط با سلامت جامعه و... نیازمند قاعده‌گذاری (قانون و مقررات) است. خلأهای قانونی که نیازمند اقدام عاجل قوای سه‌گانه، با مشارکت پژوهشکده‌ها و صاحب‌نظران این حوزه است.
- در قانون مدیریت بحران کشور بر تجميع اعتبارات مورد نیاز مدیریت بحران دستگاه‌های اجرایی در فصلی تحت عنوان «مدیریت بحران کشور» تصریح شده که این امر تاکنون محقق نشده است. از این‌رو، ضمن اعلام این ترک فعل به دولت، پیشنهاد می‌شود این موضوع را در تصویب بودجه سنواتی در نظر گرفته و بر اجرای قانون اهتمام ورزد.
- علی‌رغم تصریح قانون‌گذار در قوانین متعدد، تخصیص حداقلی منابع مالی مورد نیاز قانون مدیریت بحران کشور یکی از معضلات اصلی این حوزه است. در کنار لزوم نظارت حداکثری مجلس شورای اسلامی به‌ویژه در هنگام تصویب و تفریغ بودجه نیاز است به‌منظور تخصیص بخش بیشتری از اعتبارات به امر پیشگیری، تدابیری از قبیل تدوین بودجه عملیاتی به‌عنوان پیوست قوانین بودجه اتخاذ گردد.
- بخشی از ناکارآمدی، ناهماهنگی و آشفتگی در مدیریت بحران کشور به علت عدم تدوین و تصویب اطلس جغرافیایی و اسناد استانی مصرح در قانون مدیریت بحران کشور است. نقیصه‌ای که باید از طریق مجلس شورای اسلامی پیگیری شود و سازمان مدیریت بحران کشور به آن اهتمام بیشتری ورزد.
- یکی از کاستی‌های اصلی نظام اداری به‌معنای عام در حوزه مدیریت بحران کشور، سیاست‌زدگی منفی است. چالشی که در برخی کشورها با ایجاد تفکیک منطقی متناسب با زیست‌بوم بین بدنه سیاسی و حرفه‌ای به‌گونه‌ای مدیریت شده است. با این حال، اگرچه در ماده (۷۱) قانون مدیریت خدمات کشوری سعی در ایجاد چنین دسته‌بندی‌ای شده است لیکن به‌علت نواقص و کاستی‌های این حکم، و نیز عدم نظارت دقیق و مستمر بر آن، این عارضه (سیاست‌زدگی منفی) به‌گونه‌ای اثربخش تاکنون مدیریت نشده است. به این جهت نیاز است پس از آسیب‌شناسی دقیق، ضابطه موجود اصلاح و سپس در اجرای آن نظارت مستمر شود.
- در قانون مدیریت بحران کشور سازوکارهای قانونی مناسبی به‌منظور نظارت و ارائه گزارش‌های جامع و مانع پیش‌بینی شده است. با این حال، همانند سایر حوزه‌ها این بخش از چرخه سیاست‌گذاری عمومی (نظارت و کنترل) کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به‌منظور بهبود شرایط فعلی و به‌موازات کارهای فرهنگی، تربیتی و آموزشی، تنظیم قواعد و ضوابط و نظارت مستمر بر به‌کارگیری شایستگان و افراد ذی‌صلاح در حوزه مدیریت بحران، اجرایی کردن ماده (۲۱) قانون مدیریت بحران کشور (۱۳۹۸) و اطلاع‌رسانی در خصوص آن باید در دستور کار قوای سه‌گانه و دستگاه‌های اجرایی قرار گیرد.
- اگرچه به نظر می‌رسد که بخش بزرگی از چالش‌های نظام مدیریت بحران کشور در عدم اجرای قانون ریشه دارد، با این وجود، کاستی‌های ساختاری و ضعف در ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و نهادهای غیردولتی مسئله‌ای غیرقابل انکار است. در چنین شرایطی، معماری مجدد تشکیلات و ساختار کلان نظام مدیریت بحران کشور مبتنی بر تجارب پیشین و شرایط زیست‌بوم کشور با تأکید بر تفکیک شفاف و منطقی وظایف، جلوگیری از موازی‌کاری، و ایجاد هماهنگی در چارچوبی فرایندمحور امری ضروری است که باید از طریق دولت (سازمان اداری و استخدامی کشور و سازمان مدیریت بحران کشور) و مجلس شورای اسلامی (کمیسیون شوراها و امور داخلی، و کمیسیون اجتماعی) به‌صورت جدی پیگیری شود.
- با گذشت بیش از ۱۱۸ سال از انقلاب مشروطیت و علی‌رغم پیشرفت‌های محسوس کشور نسبت به قبل از انقلاب، به نظر می‌رسد نظام حقوقی درخصوص معماری نظام حکمرانی و به‌ویژه محدود کردن قدرت‌طلبی، نیازمند اصلاح و بازطراحی است. رویکردی که در آن به‌صورت واقعی شهروندی به‌جای وابستگی به منابع قدرت و گروه‌ها مبنای مقبولیت و مشروعیت خواهد بود. بنابراین بدیهی است که این مهم نیازمند اراده نظام سیاسی و تعمق و تأمل بیشتر در حوزه‌های تخصصی است.
- تغییر و اصلاح مدل‌های ذهنی موجود درخصوص تقدیرگرایی، فردگرایی، اقتدارطلبی، حال‌اندیشی و قبیله‌گرایی امری بلندمدت است که مهم‌ترین ابزار تحقق آن اصلاح و بازطراحی در نظام تربیت و آموزش است. موضوعی که در سطح حکمرانی، جامعه علمی و

دانشگاهی و به‌ویژه در سطح خانواده (رویکرد از پایین به بالا) باید مورد توجه قرار گیرد. رویکردی بنیادین که اقداماتی چون تأکید بر فعالیت‌های گروهی و پروژه‌های جمعی در سیستم آموزشی به‌جای تمرکز صرف بر رقابت‌های فردی، گنجاندن دروس و کارگاه‌های «تفکر انتقادی»، «مدیریت ریسک» و «مسئولیت‌پذیری شهروندی» در مقاطع مختلف تحصیلی با استفاده از روش‌های فعال و مطالعه موردی بحران‌های طبیعی، بهره‌گیری از ظرفیت خطبه‌ها، سخنرانی‌ها و متون دینی برای ترویج مفهوم «توکل همراه با تدبیر»، تغییر شاخص‌های ارزیابی مدیران از پروژه‌های کوتاه‌مدت به شاخص‌های بلندمدت، ایجاد سازوکارهای شفاف و عادلانه در انتصابات مدیران حوزه بحران و تقویت نهادهای ناظر مستقل بر عملکرد آنان و ... از مصادیق اجرایی آن خواهد بود.

- در گنجینه بی‌بدیل احکام اسلامی و ادبیات فارسی دعاوی و واژه‌های اخلاقی فراوانی وجود دارند باین‌حال در مناسبات و تعاملات روزمره مردم در برخی موارد مفاهیمی منفی مصطلح شده است. موضوعی که در کنار لزوم سیاست‌گذاری فرهنگی و آموزشی مناسب، نیازمند افزایش آگاهی عمومی و توجه ویژه خانواده‌ها است.

حمایت مالی

نویسندگان این مقاله هیچ‌گونه حمایت مالی برای انجام پژوهش، نگارش یا انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

سپاسگزاری

نویسندگان از داوران ناشناس مقاله که با پیشنهادهای خود به بهبود کیفیت آن کمک کردند، قدردانی می‌کنند. شایان ذکر است مسئولیت محتوای این مقاله به‌طور کامل بر عهده نویسندگان است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که در ارتباط با این مقاله، هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت کرده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آن‌ها است.

مآخذ

- آزاد ارمکی، تقی؛ ترکرانی، مجتبی؛ و حق ندی، ایرج (۱۳۹۲). تحلیل کیفی نگرش توسعه‌ای در ادبیات عامیانه: با تأکید بر ضرب‌المثل‌های لری. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۱(۱)، ۹-۳۴.
- امامی، راضیه (۱۳۹۵). پیشینه پژوهی مدیریت حوادث غیرمترقبه، گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۹۱۶، قابل دسترسی در <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/977660>
- پژوهشکده سوانح طبیعی (۱۴۰۲). گزارش سیلاب/سفندماه ۱۴۰۲ استان سیستان و بلوچستان. قابل دسترسی در <https://ndri.ac.ir/flood-sistanvabalouchestan-1402-report>
- پورحسینی، سمیرا سادات (۱۳۹۰). *آسیب‌شناسی کارکرد هماهنگی بین سازمان‌های مسئول در مدیریت بحران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور استان تهران.
- ترکیان، مهدی؛ دانش‌فرد، کرم‌اله؛ ولی‌خانی، ماشاءالله؛ و پیله‌وری، نازنین (۱۴۰۱). ارائه مدل عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های مدیریت بحران در ایران با رویکرد ساختاری تفسیری، مسکن و محیط روستا، ۴۱(۱۷۸)، ۳۵-۴۸.
- حبیب‌پورگنابی، کرم؛ و کاری جعفری، بهزاد (۱۳۹۸). مطالعه جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت بحران شهر تهران. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۳(۲)، ۲۹-۵۴.

- جعفرزاده، رسول؛ عباسی، حبیب‌اله؛ و میرهاشمی، مالک (۱۴۰۰). بن‌مایه ترس از مرگ یا اضطراب اگزستانسیال در رمان درخت انجیر، پژوهش‌نامه مکتب‌های ادبی، ۵(۱۶)، ۷۷-۸۸.
- جوادی یگانه، محمدرضا (۱۳۹۵). *خلقیات منفی ایرانیان: خصلت ملی یا وضعیت اجتماعی*، گزارش وضعیت اجتماعی کشور، جلد دوم، تهران: شورای اجتماعی کشور و پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۲۶۱-۳۲۲.
- دانائی‌فرد، حسن (۱۴۰۰). درآمدی بر نظریه بحران‌داری ملی: پیوند حکمرانی، مدیریت و عملیات، پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی، ۱۱(۱)، ۱۹۳-۱۹۶.
- رایینز، استیفن (۱۳۸۲). *مبانی رفتار سازمانی*، مترجمان: علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ ششم.
- رضاقلی، علیرضا (۱۴۰۱). *جامعه‌شناسی خودکامگی (تحلیل جامعه‌شناختی ضحاک ماردوش)*، تهران: نشر نی، چاپ ۲۸.
- زارع، یحیی (۱۴۰۱). *چالش‌های ساختاری مدیریت بحران و بررسی خطرپذیری اقلیمی در ایران (مدیریت بحران یا مدیریت ریسک)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور شیراز.
- سریع‌القلم، محمود (۱۴۰۰). *اقتدارگرایی ایرانی در عهد قاجار*، تهران: نشر فرزاد روز.
- شاکری رستمی، حسین (۱۴۰۰). *ارزیابی تدابیر حکمرانی ریسک سیل در ایران و گلستان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم و مهندسی آب، دانشگاه تربیت مدرس.
- شامی‌نژاد، منوچهر؛ اترک، حسین؛ و جاهد، محسن (۱۴۰۰). *راهکارهای یالوم در درمان اضطراب مرگ و مبانی فلسفی آن*، نشریه علمی متافیزیک، ۱۳(۳)، ۱-۲۴.
- شعبان‌زاده، ایمان (۱۴۰۱). *ارزیابی اجتماعی سیاست ادغام نهادهای امدادی و تشکیل وزارت مدیریت بحران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی*، شماره مسلسل ۱۸۲۶۹.
- صالحی نودز، اسماء؛ یعقوبی، نورمحمد؛ و کیخا، عالمه (۱۴۰۰). *طراحی الگوی مدیریت بحران اجتماع‌محور با استفاده از فراترکیب*، مطالعات مدیریت دولتی ایران، ۴(۲)، ۷۱-۱۰۲.
- عباس‌آبادی عرب؛ معصومه؛ احمدی، شکوفه؛ خانکه، حمیدرضا؛ محمدی، فریبرز؛ و حق‌روستا، سمیه (۱۴۰۳). *سیاست‌های کلی نظام در زمینه پیشگیری و کاهش خطر ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه. دانش پیشگیری و مدیریت بحران*، ۱۴ (۴)، ۴۰۶-۴۲۳.
- عباسی، بیژن؛ و صادقی، محمدحسن (۱۳۹۷). *نسبت‌سنجی صلاحیت‌های شورای عالی مدیریت بحران و سازمان مدیریت بحران کشور با مؤلفه‌های حکمرانی خوب، حقوق اداری*، ۵(۱۵)، ۱۰۳-۱۲۴.
- عنایت‌الله، سهیل (۱۳۹۵). *پرسش از آینده*، مترجم مسعود منزوی، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقات صنایع دفاعی.
- فراستخواه، مقصود (۱۴۰۱). *ما ایرانیان - زمینه کاوی تاریخی و اجتماعی خلقیات ایرانی*، تهران: نشر نی.
- فقیهی، ابوالحسن (۱۳۸۳). *مدیریت بحران: آموزه‌هایی از تجارب دیگران*، کمال مدیریت، ۱(۵۴)، ۳-۱۴.
- قادری، طاهره؛ و الفت، زهرا (۱۳۹۶). *بررسی فردگرایی خودخواهانه و عوامل مرتبط با آن در بین دانشجویان دانشگاه شیراز (با تأکید بر طبقه آن‌ها)*، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۶(۷۹)، ۱-۳۱.
- قاسمی، حاکم؛ نیکویه، مهدی؛ و شیرویه‌پور، شهریار (۱۴۰۰). *راهبردهایی جهت بهبود سرمایه اجتماعی در ایران: رویکردی آینده‌پژوهانه با کاربردی روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها*، علوم مدیریت ایران، ۱۶(۶۳)، ۱۳۵-۱۶۰.
- کاویانی، حسن؛ غفرانی، فهیمه؛ و امجدیان، حسن (۱۴۰۳). *تحلیل نظارتی بر قانون مدیریت بحران کشور (۱۳۹۸)*، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۰۴۸۰. قابل دسترسی در <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1829004>
- کمالی، یحیی؛ و میرزایی، جلال (۱۳۹۶). *مقایسه ساختار مدیریت بحران در ایران، ژاپن، هند و ترکیه*، مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۷(۴۵)، ۲۴۵-۲۸۹.
- محمدی‌آئین، شهرزاد؛ جعفری، علی‌اکبر؛ و کجیاف، علی‌اکبر (۱۴۰۰). *تبیین عملکرد کدخدایان در مدیریت بحران‌های طبیعی روستاهای استان اصفهان در دوره پهلوی (۱۳۵۷-۱۳۰۴)*، تاریخ ایران، ۱۴(۱)، ۲۱-۱.
- مدیری، محمود (۱۳۹۹). *طراحی مدل ساختاری-تفسیری برای چالش‌های اثرگذار در مدیریت بلایا*، مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی، سال ۱۰ (۴۱)، ۳۵۵-۳۸۶.

- نبوی، سیدحسین (۱۴۰۱). فردگرایی و جمع‌گرایی در ایران (تحلیلی از وضعیت اخلاق اجتماعی)، مرکز رصد فرهنگی کشور.
- نصری، صدیقه (۱۴۰۱). مدیریت بحران‌های طبیعی و بلایای طبیعی: مطالعه تطبیقی ایران و آسیای مرکزی، مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۸ (۱۱۹)، ۱۵۳-۱۷۳.
- وثوقی، منصور؛ میرزایی، حسین؛ و رحمانی، جبار (۱۳۸۴). فردگرایی و جمع‌گرایی ایرانیان از دید سیاحان خارجی، مطالعات فرهنگی ارتباطات، ۳۲ (۳ و ۴)، ۳۰۳-۳۲۲.
- هاشمی پطرودی، سیدحمید؛ جعفرنژاد، احمد؛ صادقی‌مقدم، محمدرضا؛ و صفری، حسین (۱۳۹۶). چالش‌های حاکمیت شبکه مدیریت بحران (مطالعه موردی: شهر تهران). مدیریت دولتی، ۹ (۳)، ۳۷۹-۴۰۲.
- هدایتی، احمدرضا (۱۳۹۶). مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه (با تأکید بر اقدامات راهبردی و اجرایی در حوادث)، مدیریت بحران، ۹ (۳۳)، ۱۰۳-۱۴۳.

- Abbasabadi Arab, M., Ahmadi, S., Khankeh, H. R., Mohammadi, F., & Haghroosta, S. (2024). General policies of the system in the field of prevention and reduction of risk caused by natural disasters and unforeseen accidents. *Knowledge of Prevention and Crisis Management*, 14(4), 406-423. [In Persian]
- Abbasi, B., & Sadeghi, M. H. (2018). Proportionate assessment of the competencies of the Supreme Council for Crisis Management and the National Crisis Management Organization with the components of good governance. *Administrative Law*, 5(15), 103-124. [In Persian]
- Al Kurdi, O.F. (2021), A critical comparative review of emergency and disaster management in the Arab world, *Journal of Business and Socio-economic Development*, 1(1), 24-46.
- Azad Armaki, T., Tarkarani, M., & Hagh Nandari, I. (2013). Qualitative analysis of developmental attitude in folk literature: With emphasis on Luri proverbs. *Sociology of Social Institutions*, 1(1), 9-34. [In Persian]
- Danaeifard, H. (2021). An introduction to the theory of national crisis management: Linking governance, management, and operations. *Organizational Resources Management Research*, 11(1), 193-196. [In Persian]
- Efendi, D., Agustiyara, & Putra, H. A. (2019). Natural Disasters Management and the Challenge of Governability in Indonesia. *Indian Journal of Public Administration*, 65(3), 627-645.
- Emami, R. (2016). *A study of the history of disaster management*. Expert reports of the Islamic Parliament Research Center, No. 14916. Available at: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/977660> [In Persian]
- European Union(2020), *Success and Failure Factors in Responding to Crisis*. At available: <https://www.in-prep.eu/wp-content/uploads/2018/05>
- Faghihi, A. (2004). Crisis management: Lessons from the experiences of others. *Kamal-e Modiriat*, 1(4 & 5), 3-14. [In Persian]
- Farazmand ,A & Danaeifard , H (2021): Crisismanship under the Most Severe Sanctions: Lessons Learned from the Iranian Government's Responses to the COVID-19, *International Journal of Public Administration*.13(44),1149-1164.
- Farazmand, A (2007). Learning from the Katrina Crisis: A Global and International Perspective with Implications for Future Crisis Management, *Public Administration Review*, Special Issue, 149-160.
- Farazmand, A. (2014). *Crisis and Emergency Management Theory and Practice*, In: *Crisis and Emergency Management Theory and Practice*, second edition, Taylor & Francis Group.
- Ferasatkah, M. (2022). *We Iranians: A historical and social contextualization of Iranian character*. Ney Publishing. [In Persian]

- Ghaderi, T., & Alfouteh, Z. (2017). Investigating selfish individualism and related factors among Shiraz University students (With an emphasis on their class). *Social Sciences Quarterly*, 26(79), 1-31. [In Persian]
- Ghasemi, H., Nikouyeh, M., & Shirviyehpour, S. (2021). Strategies for improving social capital in Iran: A futures studies approach using the Causal Layered Analysis (CLA) method. *Iranian Journal of Management Sciences*, 16(63), 135-160. [In Persian]
- Habibpour Gatabi, K., & Kari Jafari, B. (2019). Study of the position of non-governmental organizations in Tehran's crisis management. *Iranian Journal of Social Studies*, 13(2), 29-54. [In Persian]
- Harake, M.F. (2024). From Crisis to Crisis Management: How to be well prepared in today's unstable world?. *PM World Journal*, XIII(I).
- Hashemi Petroodi, S. H., Jafarnejad, A., Sadeghi Moghadam, M. R., & Safari, H. (2017). Challenges of crisis management network governance (Case study: Tehran city). *Public Administration*, 9(3), 379-402. [In Persian]
- Hedayati, A. (2017). Crisis management in unexpected events (With an emphasis on strategic and operational measures in accidents). *Crisis Management*, 9(33), 103-143. [In Persian]
- Helena, H. (2019). Challenges to Decentralization of Disaster Management in Turkey: The Role of Political-Administrative Context, *International Journal of Public Administration*, 42(5), 417-431.
- Hills, M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(4).
- Inayatullah, S. (2016). *Questioning the future* (M. Monzavi, Trans.). Defense Industries Training and Research Institute. [In Persian]
- Jafarzadeh, R., Abbasi, H., & Mirhashemi, M. (2021). The theme of fear of death or existential anxiety in the novel "The Fig Tree". *Journal of Literary Schools*, 5(16), 77-88. [In Persian]
- Javadi Yeganeh, M. R. (2016). Negative moods of Iranians: National character or social status. In *Report on the social status of the country* (Vol. 2, pp. 261-322). Social Council of the Country and Research Institute of Cultural and Social Studies, Ministry of Science, Research and Technology. [In Persian]
- Justine, U. (2021). *Effectiveness of the nigerian emergency management system with respect to building collapses, human stampedes and electrical power failures*. A thesis submitted to UCL Institute for Risk and Disaster Reduction, University College London
- Kamali, Y., & Mirzaei, J. (2017). Comparison of crisis management structure in Iran, Japan, India and Turkey. *Strategic Studies of Public Policy*, 7(45), 245-289. [In Persian]
- Kaviani, H., Ghofrani, F., & Amjadian, H. (2024). *Supervisory analysis of the National Crisis Management Law (2019)*. Islamic Parliament Research Center, No. 20480. Available at: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1829004> [In Persian]
- Modiri, M. (2020). Designing an interpretive structural model for challenges affecting disaster management. *Interdisciplinary Studies of Strategic Knowledge*, 10(41), 355-386. [In Persian]
- Mohammadi-Ain, S., Jafari, A. A., & Kajbaf, A. A. (2021). Explaining the performance of village headmen (Kadkhodas) in the management of natural crises in the villages of Isfahan province during the Pahlavi period (1925-1979). *History of Iran*, 14(1), 1-21. [In Persian]
- Nabavi, S. H. (2022). *Individualism and collectivism in Iran (An analysis of the state of social ethics)*. Cultural Observatory of the Country. [In Persian]
- Nasri, S. (2022). Management of natural crises and disasters: A comparative study of Iran and Central Asia. *Central Asia and the Caucasus Studies*, 28(119), 153-173. [In Persian]

- Natural Disaster Research Institute (NDRI). (2023). *Report on the March 2024 flood in Sistan and Baluchestan Province*. Available at: <https://ndri.ac.ir/flood-sistanvabalouchestan-1402-report> [In Persian]
- Pourhosseini, S. S. (2011). *Pathology of coordination function among responsible organizations in crisis management* (Unpublished master's thesis). Payame Noor University, Tehran Province. [In Persian]
- Rezagholi, A. (2022). *Sociology of tyranny (A sociological analysis of Zahhak-e Mardoush)* (28th ed.). Ney Publishing. [In Persian]
- Robbins, S. P. (2003). *Essentials of organizational behavior* (A. Parsaian & S. M. Arabi, Trans., 6th ed.). Cultural Research Bureau. [In Persian]
- Roosli, R., O'Keefe, P. (2011). An evaluation of barriers in implementing disaster planning and the housing programme in Malaysia. *Risk Manage* 13, 209–227
- Ruhr University Bochum – Institute for International Law of Peace and Armed Conflict (2024). *World Risk Report 2023*
- SalehiNodez, A., Yaghoubi, N. M., & Keikha, A. (2021). Designing a Model for Community-Based Disaster Management Using Meta-Synthesis Approach. *Journal of Iranian Public Administration Studies*, 4(2), 71-102. [In Persian]
- Sariolghalam, M. (2021). *Iranian authoritarianism during the Qajar era*. Farzan Rooz Publishing. [In Persian]
- Science Advice for Policy by European Academies. (2022). *Strategic crisis management in the European Union*. Berlin: SAPEA. <https://doi.org/10.26356/crisismanagement>
- Shabanzadeh, I. (2022). *Social evaluation of the policy of merging relief institutions and forming the Ministry of Crisis Management*. Islamic Parliament Research Center, No. 18269. [In Persian]
- Shakeri Rostami, H. (2021). *Evaluation of flood risk governance measures in Iran and Golestan* (Unpublished master's thesis). Tarbiat Modares University. [In Persian]
- Shaminejad, M., Atrak, H., & Jahed, M. (2021). Yalom's solutions in the treatment of death anxiety and its philosophical foundations. *Metaphysics*, 13(32), 1-24. [In Persian]
- The Culture Factor Group .(2023). *The 6-D model of national culture*, <https://www.theculturefactor.com/country-comparison-tool>
- Transparency International .(2024). *Corruption Perceptions Index 2023*.CPI-2023-Report.pdf (transparencycdn.org)
- Turkian, M., Daneshfard, K., Valikhani, M., & Pilevari, N. (2022). Providing a model of factors affecting the implementation of crisis management policies in Iran with an interpretive structural approach. *Housing and Rural Environment*, 41(178), 35-48. [In Persian]
- United Nations .(2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030*.
- Vosoughi, M., Mirzaei, H., & Rahmani, J. (2005). Individualism and collectivism of Iranians from the perspective of foreign travelers. *Cultural Studies of Communication*, 1(2 & 3), 303-322. [In Persian]
- Wolbers, J& Boersma, K.(2019). *Key challenges in crisis management*, The Routledge Companion to Risk, Crisis and Emergency Management
- Yahya, M., Faozi, H. & Abdullah, A. (2021). Factors Influencing Crisis Management: A systematic review and synthesis for future research, *Cogent Business & Management*,8(1).
- Zare, Y. (2022). *Structural challenges of crisis management and examination of climate risk in Iran (Crisis management or risk management)* (Unpublished master's thesis). Payame Noor University, Shiraz. [In Persian]